

عوامل ساختاری زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در اینترنت در بین جوانان شهر تهران؛ يك مطالعه کیفی^۱

فریده خلیج آبادی فراهانی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۶/۲۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۸/۱۹

دسترسی گسترده به اینترنت در بین جوانان و مواجهه اجتناب ناپذیر آنها با محتوای خارج عرف جنسی، نگرانی زیادی در مورد اثرات نامطلوب شناختی، روانی، رفتاری و اجتماعی بر آنها ایجاد کرده است. هدف این تحقیق، واکاوی عوامل ساختاری کلان و میانی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در اینترنت از دیدگاه جوانان است. به این منظور پژوهشی کیفی با رویکرد تفسیری و روش تحلیل محتوا انجام شد و تعداد ۵۴ مصاحبه عمیق با دختران و پسران ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران در سال ۱۳۹۵ به روش نمونه گیری هدفمند صورت گرفت. عوامل زمینه ساز فوق به شرح زیر استخراج گردید: ۱. پارادوکس یا تضاد ارزش های جنسی در فضای واقعی جامعه؛ ۲. ناهماهنگی بین هجوم فرهنگی نرم و تلاش های رسانه ملی در جهت ارتقای سواد رسانه ای؛ ۳. ساختار هدفمند و هوشمند فضای مجازی و اینترنت برای جذب مخاطبان به محتوای جنسی نامتعارف؛ ۴. ناکارآمدی مدارس در توانمندسازی جوانان در رسانه و آموزش سواد رسانه ای در حوزه آسیب های جنسی. بنابراین مسئولان سیاست گذاران حوزه جوانان ضروری است نسبت به تحولات ارزشی جامعه و نقش آن در آسیب پذیری نسل جوانان در مواجهه با محتوای جنسی نامتعارف در اینترنت و فضای مجازی آگاه باشند و مداخلات ساختاری مناسب در رسانه و مدارس همگام با تغییرات فوق ارائه نمایند. آموزش و فرهنگ سازی در جهت توانمندسازی جوانان و نوجوانان در برابر آسیب های اجتماعی و جنسی فضای مجازی امری بسیار ضروری است.

واژگان کلیدی: جوانان، پورنوگرافی، عوامل ساختاری، اینترنت، فضای مجازی و سواد رسانه ای

۱. این طرح پژوهشی در موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور و با حمایت مالی مرکز مطالعات و پژوهش های راهبردی وزارت ورزش و جوانان انجام شده است.

۲. دکترای مطالعات جمعیتی گرایش بهداشت باروری، دانشیار گروه جمعیت و سلامت، موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت، تهران، ایران
E-mail: Faridehfarahani2@gmail.com

مقدمه

دوران جوانی و نوجوانی، نوعی گذار از دوران کودکی به بزرگسالی به شمار می آید که نه تنها فرصتی مهم در زندگی است، بلکه زمانی پرخطر برای نوجوانان محسوب می شود. کودکان در سراسر جهان از سال های اول زندگی در معرض برنامه های تلویزیون، ماهواره و فیلم ها هستند. برخی از رسانه های فوق بر «جذابیت جنسی» تاکید دارند و از آن به عنوان یک ویژگی یاد می کنند که افراد می توانند در ارتقای آن بکوشند، در حالی که خطراتی از این نظر نوجوانان را در معرض مخاطراتی چون ایدز و سایر بیماری های مقاربتی قرار می دهند. علاوه بر اینکه اینترنت کودکان و نوجوانان را در معرض اطلاعات پهناور و گسترده جنسی قرار می دهد، آنها را با افراد بی شماری که تمایل دارند در مورد رابطه جنسی صحبت کنند، نیز رو به رو می نماید. نوجوانان در اینترنت احساس امنیت بیشتری می کنند، زیرا هویتشان مخفی باقی می ماند و می توانند به هر اندازه که بخواهند در مورد رابطه جنسی اطلاعات بگیرند. سایت های دوست یابی هم فرصت حرف زدن و ملاقات کردن با افرادی مثل خودشان را برایشان فراهم می کند. همان طور که اولویت های جنسی رفتارهایی اکتسابی هستند، اکثر انحرافات جنسی نیز رفتارهایی اکتسابی هستند و هرزه نگاری (پورنوگرافی) این قدرت را دارد که آنها به این انحراف بکشد.

مطالعات زیادی نقش رسانه های جمعی در طیفی از نگرش ها و رفتارها شامل خشونت، سوء رفتار غذایی، تنباکو و استفاده از الکل را نشان داده اند، ولی فقط مطالعات اندکی اثر رسانه های جمعی را بر رفتارهای جنسی نوجوانان بررسی کرده اند. یک مطالعه مروری در سال ۲۰۱۶ تحقیقات تجربی بین سال های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۵ را در مجلات انگلیسی زبان بررسی نمود. هدف این مطالعه، بررسی مروری شیوع، پیش بینی و عواقب استفاده نوجوانان از پورنوگرافی بود. این تحقیق نشان داد که نوجوانان از پورنوگرافی استفاده می کنند ولی شیوع آن بسیار متفاوت است. پسران بیشتر از دختران، نوجوانانی که در مراحل پیشرفته تر بلوغ اند، افرادی که به دنبال رابطه عاطفی هستند و جوانانی که روابط خانوادگی ضعیف یا آشفته ای دارند، بیشتر از پورنوگرافی استفاده می کنند. استفاده از پورنوگرافی با نگرش های جنسی آزادتر و نگرش های کلیشه ای جنسیتی قوی تر نیز مرتبط است. همچنین مصرف پورنوگرافی با رابطه جنسی بیشتر، رفتارهای جنسی گذری و خشونت جنسی و رفتارهای پرخطر جنسی در جوانان ارتباط دارد (پیترو و والکنبرگ^۱، ۲۰۱۶ و روبرتز، ۲۰۰۰).

مطالعه کیفی بر روی نوجوانان شهر تهران در سال ۱۳۹۵ نشان داد که مواجهه با پورنوگرافی نه تنها تأثیرات روانشناختی مهمی بر نوجوانان دارد (خلج آبادی فراهانی و زاده محمدی، ۱۳۹۸)، بلکه بر شکل گیری هنجارها و ارزش های جنسی نیز تأثیر می گذارد و متعاقباً تأثیرات مهمی بر رفتارهای جنسی نوجوانان دارد (خلج آبادی فراهانی، ۱۳۹۸). همچنین پورنوگرافی یکی از منابع اطلاعات جنسی در بین نوجوانان است که خود باورها و دانش جنسی نادرستی در نوجوانان ایجاد می کند. مطالعه ای ترکیبی در بین نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله تحت مراقبت شبانه روزی در تهران نشان داد که بخشی از این نوجوانان درگیر رفتارهای پرخطر جنسی، قلدری و بهره کشی جنسی از همسالان و نگرش های منفی جنسی هستند و مهمترین منبع اطلاعات جنسی

آنها، پورنوگرافی است (رزاقی، ۱۳۹۰).

هر چند شیوع رفتارهای جنسی قبل از ازدواج در ایران در مقایسه با کشورهای غربی کمتر است، ولی شواهد اخیر نشان می‌دهد که سهم قابل توجهی از نوجوانان و جوانان در شهرهای بزرگ و صنعتی توسعه یافته‌ای مانند تهران، رابطه دوستی و صمیمی با جنس مخالف را قبل از ازدواج تجربه می‌کنند و اقلیت مهمی نیز درگیر رفتارهای جنسی قبل از ازدواج شامل رفتارهای پرخطر جنسی می‌شوند (احمدآبادی و همکاران، ۲۰۱۵؛ حیدری مقدم، افتخارزاده مشهدی و فتحی مقدم، ۲۰۱۵؛ خلج آبادی فراهانی، ۲۰۰۸؛ وکیلپان، موسوی و کرامت، ۲۰۱۴ و خلج آبادی فراهانی و همکاران، ۱۳۹۴). مطالعه مروری دیگری از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۹ در زمینه رفتارهای جنسی نوجوانان و جوانان نشان داد که رفتار جنسی قبل از ازدواج در دختران بین ۳/۴ درصد تا ۳۹ درصد و در پسران بین ۱۸/۱ درصد تا ۴۵ درصد متغیر است (خلج آبادی فراهانی^۱، ۲۰۲۰).

موضوع نگران‌کننده این است که نوجوانانی که از نظر جنسی فعال می‌شوند، در معرض خطرات بیشتری از افسردگی و خودکشی قرار می‌گیرند (کوزون^۲ و همکاران، ۲۰۰۳؛ هالفورس و همکاران^۳، ۲۰۰۴ و اور، بیترو اینگرسول^۴، ۱۹۹۱). شروع زودرس روابط جنسی در بین نوجوانان با رفتارهای پرخطر دیگری که تهدید کننده سلامت اند مانند مصرف الکل و مواد مخدر رابطه دارد. تخیلات شهوانی از طریق اتاق‌های گپ زدن و دیدن تصاویر جنسی، یکی از راه‌های جدید برای ارضای نیازهای جنسی منع شده است (مرآتی، خمیس آبادی و هاشمی‌زاده، ۱۳۹۱).

گرچه عوامل متعددی ممکن است نوجوانان را در معرض خطر رفتارهای جنسی در سنین پایین قرار دهند، مانند نژاد، فقر، استفاده از مواد مخدر و الکل، تاثیر دوستان و تاثیرات والدین (هیوستن، وارتلا و دونراشتاین^۵، ۱۹۹۸)؛ ولی یکی از عوامل بالقوه اما کشف نشده که در شروع زود هنگام روابط جنسی در بین نوجوانان دخیل است، مواجهه با محتویات جنسی نامتعارف (پورنوگرافی) در رسانه‌های جمعی است. درصد مهمی از جوانان در معرض محتویات جنسی از طریق رسانه‌ها هستند؛ به عنوان نمونه، جوانان آمریکایی به طور متوسط، یک سوم زمان روزانه خود را در معرض رسانه هستند و اکثر مواقع این دسترسی، خارج از دید والدین است (روبرتز^۶، ۲۰۰۰). حدود ۹۳ درصد از نوجوانان آمریکایی کاربر اینترنت هستند (میلر^۷، ۲۰۰۲) و پسران بیش از دختران از پورنوگرافی استفاده می‌کنند، در مقابل دختران به برقراری ارتباط عاطفی و عاشقانه علاقه‌مندتر هستند (تاسی^۸، ۲۰۰۱).

شیوع دسترسی به اینترنت در ایران در پیمایش‌های مختلف برآورد شده است. در سال ۱۳۸۰، یک سوم پسران نوجوان ۱۵ تا ۱۸ ساله در تهران دسترسی به اینترنت (۳۴/۳ درصد) داشتند (محمدی و همکاران،

1. Khalajabadi Farahani

2. Kosunen

3. Hallfors et al.

4. Orr, Beiter & Ingersoll

5. Huston, Wartella & Donnerstein

6. Roberts

7. Miller

8. Taci

۲۰۰۶). در سال ۱۳۸۵-۱۳۸۴ ۸۴ درصد دختران دانشجو دسترسی به اینترنت داشتند و ۲۶ درصد همزمان از اتاق‌های چت استفاده می‌کردند. حدود ۷۲ درصد دختران به سایت‌های غیر اخلاقی (پورنوگرافی) دسترسی داشتند، ۳۸/۴ درصد یک یا دو بار، حدود ۱۳ درصد بین ۳ تا ۴ بار و حدود ۲۱ درصد پنج بار و بیشتر، پورنوگرافی تماشا کرده بودند (خلج آبادی فراهانی، ۲۰۰۸). در مطالعه‌ای اخیر در سال ۱۳۹۳ بر روی ۱۳۵۱ پسر دانشجوی دانشگاه‌های آزاد و دولتی تهران با میانگین سنی ۲۲ سال، ۵۶ درصد آنها از سایت‌هایی با محتوای جنسی غیر اخلاقی (پورنوگرافی) - ۱۷ درصد بین یک تا دو بار، ۱۱/۳ درصد بین ۳ تا ۴ بار و ۲۸ درصد پنج بار یا بیشتر - دیدن کرده بودند. این درصدها در بین پسرانی که تجربه روابط جنسی با جنس مخالف قبل از ازدواج را گزارش کرده‌اند، به مراتب بیشتر بود؛ به طوری که در این گروه، ۹۹ درصد به سایت‌های پورنوگرافی - ۱۸/۵ درصد فقط یک یا دو بار، ۱۴ درصد بین ۳ تا ۴ بار و ۵۷ درصد پنج بار و بیشتر - مراجعه کرده بودند (خلج آبادی فراهانی، آخوندی، آذین و شیرزاد، ۲۰۱۴).

علی‌رغم دسترسی گسترده به اینترنت و فضای مجازی در بین نوجوانان و جوانان و مواجهه اجتناب‌ناپذیر نوجوانان از سنین پایین با محتوای خارج عرف جنسی و نگرانی زیاد والدین و مسئولان جامعه ایران در مورد اثرات نامطلوب شناختی، روانی، رفتاری و اجتماعی این مواجهه، هیچ‌گونه مداخله آموزشی جامع و مدونی در سطح خرد و کلان برای حفاظت از سلامت روانی، رفتاری و جنسی جوانان در کشور صورت نگرفته و بخصوص با ورود این پدیده نوظهور، هیچ راهکار و سیاست‌گذاری مشخص و سازماندهی شده‌ای در سطح کلان جامعه برای سلامت کودکان و نوجوانان کشور در عصر فناوری و اینترنت معرفی نشده است. در حالی که مطالعات نشان داده که آموزش سواد رسانه تا حدود زیادی می‌تواند جوانان را از آسیب‌های احتمالی محافظت نماید. به عنوان نمونه، یک برنامه مداخله آموزشی سواد رسانه‌ای با تمرکز بر پورنوگرافی به مدت ۹ جلسه برای نوجوانان در کمیسیون سلامت بوستون در بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۹، تأثیرات مهمی بر اطلاعات، نگرش و قصد رفتاری نوجوانان بر جای گذاشت (روتمن، دالی و آلدرا، ۲۰۲۰).

بیشتر مطالعات پیشینه متمرکز بر عوامل فردی و خانوادگی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در نوجوانان و جوانان بودند، در حالی که عوامل ساختاری سطح کلان و میانی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. هدف این مطالعه، شناسایی عوامل مختلف ساختاری و اجتماعی در سطح کلان و میانی است که شرایط را برای مصرف محتوای جنسی نامتعارف یا پورنوگرافی در اینترنت در بین جوانان و نوجوانان فراهم می‌کنند. سوال اصلی پژوهش حاضر این است:

چه عوامل ساختاری موجب می‌شود که برخی نوجوانان امروزی به استفاده از محتوای جنسی خارج عرف در اینترنت و فضای مجازی گرایش داشته باشند؟
نتایج طرح می‌تواند در طراحی مداخلات و برنامه‌های اجتماعی سطح کلان و میانی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی در بین نوجوانان و جوانان کاربرد داشته باشد.

پیشینه پژوهش

بیشتر مطالعات پیشین پیرامون دسترسی نوجوانان و جوانان به پورنوگرافی ماهیت کمی دارد و بررسی کیفی جامع اندکی در این زمینه صورت گرفته و کمتر به فهم عمیق تجربیات و دیدگاه‌های مخاطبان در مطالعات فوق توجه شده است. همچنین بیشتر مطالعاتی که به عوامل تعیین کننده مصرف پورنوگرافی پرداخته‌اند، بر عوامل فردی مانند جنسیت، سن و انگیزه‌های فردی برای دریافت اطلاعات جنسی تمرکز نموده‌اند (سیتسیکا^۱ و همکاران، ۲۰۰۹) و نقش خانواده و عوامل فردی در مصرف پورنوگرافی بررسی شده است. به عنوان مثال، مطالعات نشان داده‌اند که نوجوانان پسر، نوجوانانی که در مراحل بالاتر بلوغ هستند و روابط خانودگی مخدوش و ضعیف دارند، بیشتر از پورنوگرافی استفاده می‌کنند (پیتر و والکن برگ، ۲۰۱۶؛ قویدل حیدری و همکاران، ۲۰۱۲ و شک و ما^۲، ۲۰۱۶)، در حالی که کمتر مطالعه‌ای به بررسی عوامل ساختاری کلان و میانی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در بین جوانان پرداخته است.

همچنین برخی مطالعات ابعاد اخلاقی و حقوقی و آسیب شناسی اجتماعی پورنوگرافی در جوانان را بررسی کرده‌اند. به عنوان نمونه، در مطالعه فصیح رامندی (۱۳۹۶)، مصرف پورنوگرافی در جوانان به سهولت دسترسی، گمنامی کاربران اینترنتی و نبود سواد رسانه‌ای و عدم نظارت منتسب دانسته شده و راهکارهایی در قالب پیشگیری اجتماعی و تدابیر نظارتی، به روز کردن قوانین همگام با پیشرفت فناوری از سوی قانونگذاران پیشنهاد شده است (فصیح رامندی، ۱۳۹۶). گرچه این مطالعه به عوامل اجتماعی موثر بر مصرف پورنوگرافی توجه نموده، ولی یک پژوهش کتابخانه‌ای می‌باشد و عوامل استخراج شده دیدگاه نوجوانان را لزوماً منعکس نکرده است. همچنین در مطالعه دیگری با پدیده پورنوگرافی به عنوان یک آسیب اجتماعی برخورد شده و به دنبال شناسایی بسترهای این آسیب در سطح اجتماعی و خانوادگی و در بطن شبکه‌های اجتماعی بوده‌اند. این مطالعه پیشنهاداتی را در جهت بهبود اوضاع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به عنوان عوامل زمینه ساز کلان مصرف پورنوگرافی ارائه کرده و به منظور مبارزه با عوامل جرم زای محیطی، اقداماتی چون: تدابیر آموزشی و تربیتی، اشتغال زایی، کمک به تشکیل خانواده و اقدامات نظارتی را پیشنهاد نموده است (رضوی فرد و همکاران، ۱۳۹۲).

بیشتر آنچه که ما در مورد تاثیر رسانه بر نگرش و رفتارهای جنسی در بین جوانان می‌دانیم، بر اساس مطالعاتی است که در جوامع غربی مانند امریکا و اروپا انجام شده است. از آنجا که رسانه‌های غربی به طور فزاینده‌ای در کل دنیا قابل دسترس هستند، لازم است در مورد تاثیر مواجهه با دستخط‌های جنسی مشاهده شده در رسانه‌های غربی بر هنجارهای فرهنگی در جوامع آسیایی بررسی و تحقیق بیشتری صورت گیرد. یکی از مطالعات کمی که در مورد مصرف پورنوگرافی در بین نوجوانان در ایران انجام شده است، پیمایشی در بین ۳۶۲ دانش آموز سنین ۱۴ تا ۱۵ ساله در ایران بود که با هدف بررسی نقش عوامل مربوط به خانواده بر مصرف پورنوگرافی انجام شد و نشان داد که روابط عاطفی ضعیف در خانواده، رفتار جنسی نوجوان و جنسیت پسر از عوامل تعیین کننده

1. Tsitsika

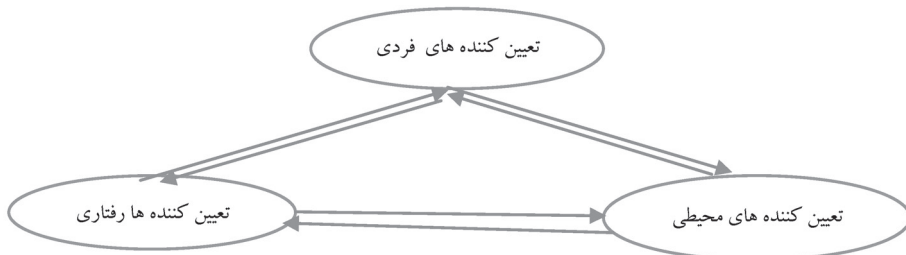
2. Shek & Ma

و یا پیش بینی کننده مصرف پورنوگرافی در بین نوجوانان است (قویدل حیدری و همکاران، ۲۰۱۲). مطالعه دیگری بر روی مصرف کنندگان سایت های پورنوگرافی نشان داد که عواملی مانند سن، تحصیلات و علاقه به موضوعات جنسی، از عوامل مرتبط برای جستجوی فعال و عضویت در سایت های پورنوگرافی هستند و عواملی مانند جنسیت، تجرد و بیکاری با شیوع مصرف پورنوگرافی رابطه معناداری دارند (مسعودی و بدون، ۱۳۹۶). بدین ترتیب، مطالعات پیشین کمتر به فهم عمقی تجربیات و دیدگاه های جوانان در مورد عوامل زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در سطح کلان و میانی پرداخته اند. لذا این تحقیق تلاش می کند خلا اطلاعاتی موجود را پر کند و زمینه ارائه راهکارهای سیاستی و اجتماعی برای پیشگیری از آسیب های مربوط به پورنوگرافی در جوانان را فراهم سازد.

مدل نظری پژوهش

۴۰

مبنای نظری این پژوهش، تئوری «شناختی- اجتماعی» (بندورا، ۲۰۰۹) (شکل ۱) و مدل نظری «تأثیر پذیری افتراقی رسانه»^۲ است (والکنبرگ و پیتر^۳، ۲۰۱۳). تئوری شناختی اجتماعی، یک چارچوب مفهومی عاملی فراهم می سازد که در آن تعیین کننده ها و مکانیسم تأثیر رسانه های جمعی را بر افکار و اعمال انسان توضیح می دهد. رفتار انسان اغلب به صورت روابط علی معلولی یک طرفه توضیح داده می شود. در این قالب ادراکی، رفتار یا توسط تأثیرات محیطی یا به وسیله تمایلات درونی، شکل گرفته و کنترل می شود. تئوری شناختی- اجتماعی، تعامل و عملکرد روانی- اجتماعی را در زمینه علیت متقابل سه گانه توضیح می دهد. در این نگاه تعاملی، خود و جامعه، عوامل فردی (وقایع شناختی، عاطفی و بیولوژیک)، الگوی رفتاری و وقایع محیطی، همه تعیین کننده های تعاملی هستند که به شکل دو طرفه بر هم تأثیر می گذارند.

شکل ۱: تئوری شناختی اجتماعی بندورا (۲۰۰۹)

افراد اغلب خود- توسعه، فعال، خود-تنظیم و خود-بازتاب هستند، نه اینکه فقط ارگانیسم و موجودی عکس العمل محور باشند که شکل گیرنده و تحت تأثیر عوامل محیطی یا نیروهای داخلی قرار گیرند. در

1. Bandura
2. Differential Susceptibility Media Effect Model (DSMM)
3. Valkenueg & Peter

نتیجه، عاملیت شخصی در یک شبکه جامع تاثیرات اجتماعی و ساختاری عمل می‌کند. در این تعاملات عامل - محور، مردم تنها محصول سیستم‌های اجتماعی نیستند، بلکه خود تولیدکننده سیستم‌های اجتماعی نیز به شمار می‌آیند. عاملیت شخصی و ساختار اجتماعی به عنوان تعیین‌کننده‌های مشترک در یک ساختار علی ادغام شده هستند تا یک دوگانه مجزا و جدا از هم (بندورا، ۲۰۰۹). کاربرد نظریه فوق در این تحقیق تعامل بین ساختار اجتماعی و عاملیت شخصی در استفاده از محتوای جنسی نامتعارف یا پورنوگرافی در اینترنت و فضای مجازی در بین نوجوانان و جوانان است.

مدل تاثیر پذیری افتراقی اثرات رسانه شامل مجموعه‌ای یکپارچه از چهار گزاره مرتبط است که روابط بین رسانه و متغیرهای غیر رسانه‌ای را که در نظریه‌های قبلی مربوط به تاثیرات رسانه مطرح شده‌اند، بیان می‌کند. مدل فوق هر پنج ویژگی تئوری‌های قبلی تاثیرات رسانه‌ای را ادغام می‌کند. تاثیر رسانه بر فرد به سه متغیر فوق بستگی دارد: ۱. تاثیر پذیری وضعیتی؛ ۲. تاثیر پذیری تکاملی؛ ۳. تاثیر پذیری اجتماعی.^۳

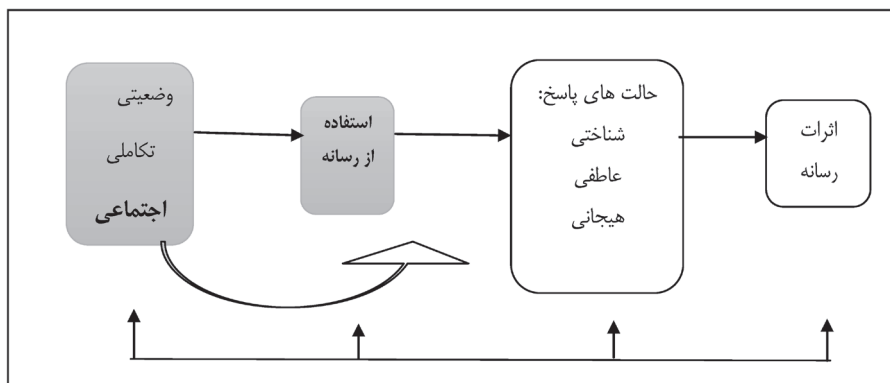
تاثیر پذیری وضعیتی به همه ابعاد مختلف فردی اطلاق می‌گردد که زمینه انتخاب رسانه و پاسخگویی به رسانه را در فرد فراهم می‌کند، از جمله: جنسیت، خلق و خو، شخصیت، شناخت (به عنوان مثال، دستخط‌ها و طرحواره‌ها)، ارزش‌ها، نگرش‌ها، باورها، انگیزه‌ها و حالات. برخی از این ابعاد (به عنوان مثال، شخصیت، خلق و خو) در طول زمان و شرایط، پایدارتر از سایر موارد هستند.

تاثیر پذیری تکاملی به استفاده انتخابی و پاسخگویی به رسانه‌ها به دلیل رشد شناختی، عاطفی و اجتماعی تعریف می‌شود. سطح رشد و تکامل، تعیین‌کننده تاثیر پذیری و استعداد استفاده از رسانه در تمام مراحل رشد در طول عمر است. با این حال، تاثیر آن در کودکی و اوایل بزرگسالی شدیدتر است و در میانه بزرگسالی و انتهای بزرگسالی کمتر می‌شود. در بزرگسالی، رشد به راحتی با متغیرهای وضعیتی زندگی موثر بر استفاده از رسانه مخدوش می‌شود (به عنوان مثال، مراقبت از کودکان، مشکلات سلامتی و عدم تحرک).

تاثیر پذیری اجتماعی در واقع همه عوامل اجتماعی است که می‌تواند در استفاده انتخابی از رسانه و پاسخگویی فرد به رسانه تاثیر بگذارد. اینها زمینه‌های اجتماعی هستند که در سطح خرد (زمینه بین فردی مثل مدرسه، کلیسا و کار) و سطح کلان (بافت اجتماعی مانند هنجارها و ارزش‌های فرهنگی) عمل می‌کنند. والدین و همسالان می‌توانند قرار گرفتن در معرض برخی از برنامه‌های تلویزیونی یا بازی‌ها را محدود یا تشویق کنند. معمولاً مدارس، سازمان‌ها یا دولت‌ها می‌توانند دسترسی به برخی از وب‌سایت‌های اینترنتی را ایجاد یا تشویق کنند. سرانجام، هنجارها و ارزش‌ها در یک جامعه معین ممکن است افراد را از استفاده از رسانه‌هایی خاص محروم یا برعکس توانمند سازند. بر اساس این مدل، تاثیرات رسانه‌ای غیرمستقیم است. سه حالت پاسخ رسانه‌ای، میانجی‌گر رابطه بین استفاده از رسانه و تاثیرات رسانه‌ای است. از بین سه نوع تاثیر پذیری در این تحقیق، تاثیر پذیری اجتماعی مورد نظر و تمرکز این تحقیق می‌باشد. حالت پاسخ شناختی، احساسی

1. Dispositional
2. Developmental
3. Social

و هیجانی بیشتر در مورد تاثیرات رسانه بر فرد کاربرد دارد که در این مقاله بر آنها تمرکز نمی شود- گرچه در شکل ۲ آورده شده اند.

شکل ۲: چهار جزء مدل تاثیر پذیری افتراقی اثرات رسانه (DSMM)

- اثر رسانه بستگی به سه نوع متغیر حساسیت افتراقی دارد.
- سه حالت پاسخ رسانه نقش میانجی گری رابطه بین مصرف رسانه و تاثیر رسانه را دارد.
- متغیرهای حساسیت افتراقی، دو نقش دارند؛ هم به عنوان متغیرهای پیش بین هستند و هم به عنوان متغیرهای تعدیل کننده عمل می کنند.
- اثرات رسانه، رفت و برگشتی و مبادله ای است.

بخشی از این مدل جامع که مربوط به تاثیر پذیری اجتماعی است، مبنای نظری این تحقیق قرار گرفت. از این جهت که بر اساس این مدل، یکی از مهمترین متغیرهای پیش بین استفاده از پورنوگرافی، جامعه، رسانه و مدرسه در نظر گرفته شده و فرض بر این است که شرایط فرهنگی و فضای واقعی جامعه، فضای مجازی در اینترنت و فضای مدارس به عنوان محیط اجتماعی سطح کلان و میانی می توانند نقش پیش بینی کننده و تعدیل کننده برای مصرف پورنوگرافی در اینترنت داشته باشند. به نظر می رسد هر يك از این عوامل در صورتی می تواند تاثیر پورنوگرافی در نوجوان را افزایش یا کاهش دهند که بتواند بر ابعاد شناختی، عاطفی و هیجانی نوجوانان تاثیر بگذارد. بنابراین در این مقاله نگاه تفسیری نوجوانان در مورد نقش زمینه ساز جامعه، رسانه و مدرسه در مصرف پورنوگرافی در جوانان واکاوی گردیده است.

روش شناسی پژوهش روش اجرا

جامعه این پژوهش را دختران و پسران دوره دوم متوسطه دبیرستان های دولتی و غیر انتفاعی مناطق مختلف شهر تهران تشکیل می دادند. این مطالعه کیفی از نوع اکتشافی است و با توجه به رویکرد تفسیری بنیادی^۱، روش

1. Basic Interpretive Approach

جمع‌آوری داده‌ها مبتنی بر داده‌های طبیعی (مصاحبه عمقی) - که داده‌های طبیعت گرایانه هستند - می‌باشد. هدف این پژوهش، تولید نظریه نبوده، بلکه ارائه توصیفی غنی در مورد عوامل زمینه ساز کلان و میانی ساختاری دسترسی به پورنوگرافی در جوانان مد نظر است.

روش نمونه‌گیری

نمونه‌گیری در این پژوهش، از نوع هدفمند^۲ با حداکثر تنوع بوده است. معیارهای نمونه‌گیری عبارت بودند از: گروه سنی، جنس و مناطق مختلف آموزش و پرورش که معرف تفاوت و تنوع طبقه اقتصادی-اجتماعی است. با توجه به اهمیت آموزش مصاحبه‌گران، تعداد ۲ مصاحبه‌گر خانم و پنج مصاحبه‌گر آقا با تحصیلات کارشناسی ارشد و کارشناسی در رشته‌های علوم اجتماعی طی دو جلسه دو ساعته پیرامون هدف مطالعه، نحوه مصاحبه و نکات مهم در مصاحبه عمقی مورد آموزش قرار گرفتند. به منظور درگیر شدن و غرق شدن در داده‌ها، تعدادی از مصاحبه‌ها را مجری طرح که دانشیار حوزه سلامت باروری است بنا بر سازگاری جنسیتی، خود با دانش آموزان دختر انجام داد تا با ماهیت مصاحبه‌ها، مشکلات احتمالی در انجام مصاحبه‌ها، هماهنگی مدارس و هدایت تحلیل داده‌ها از همان اولین مصاحبه آشنا شود. از مصاحبه‌گران خواسته شد تا قبل از شروع کار میدانی برای بررسی و بازخورد و اصلاح، چند مصاحبه آزمایشی انجام دهند و برای مجری طرح ارسال نمایند. لذا همه مصاحبه‌گران نمونه‌هایی از مصاحبه‌های انجام شده با نمونه‌های در دسترس پیرامون خود (دختران و پسران نوجوان) را به صورت فایل صوتی و پیاده شده برای مجری طرح ارسال نمودند تا بازخورد مناسب جهت بهبود کیفیت مصاحبه و رفع ایرادهای احتمالی صورت گیرد.

جمع‌آوری نمونه

قبل از انجام کار اصلی مصاحبه‌ها، تعدادی مصاحبه و بحث گروهی به صورت آزمایشی انجام شد تا مجری درک درستی از قابلیت اجرای طرح، مشکلات پیش رو و ماهیت مصاحبه‌ها به دست آورد. اداره آموزش و پرورش شهر تهران، پس از اطمینان از شرایط محرمانه بودن اطلاعات، مجوز انجام این طرح را در مدارس در تاریخ ۲۰ تا ۲۵ اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۵ صادر نمود. لذا مصاحبه‌ها در طول مدت محدود ۵ روز جمع‌آوری گردید. مجوز انجام این طرح در ۴ منطقه تهران (مناطق ۴، ۵، ۶، ۱۶) که توزیع جغرافیایی مناسبی برای شهر تهران داشتند، گرفته شد. با توجه به محدودیت زمانی و مدت زمان لازم برای هماهنگی با ادارات آموزش و پرورش هر منطقه و کسب مجوز حراست، مناطق آموزش و پرورش در بین مصاحبه‌گران به نحوی تقسیم شد که در هر منطقه در هر روز یک مصاحبه‌گر خانم و یک مصاحبه‌گر آقا جهت کسب مجوزهای لازم و انجام مصاحبه‌ها مراجعه نمایند. بر اساس جدول زمان بندی شده، مصاحبه‌گران در هر روز به اداره آموزش و پرورش منطقه مربوطه مراجعه می‌کردند و پس از هماهنگی، به یک دبیرستان دولتی و یک دبیرستان غیر دولتی از مقطع دوره دوم متوسطه می‌رفتند. مصاحبه‌گران در هر منطقه از ترکیب دو جنس بودند. تیمی متشکل از یک مصاحبه‌گر خانم برای انجام مصاحبه با دختران در دبیرستان‌های دخترانه و یک مصاحبه‌گر مرد برای مصاحبه با

1. Naturalistic
2. Purposive sampling

پسران دانش آموز، چند مصاحبه عمقی در هر روز انجام دادند. بدین ترتیب که در هر کلاس از پایه های پایین، میانه و بالا تعدادی داوطلب برای انجام مصاحبه انتخاب می شد و در محل مناسب مثل کتابخانه یا اتاق مشاور، مصاحبه عمقی انجام می گرفت. اجازه ضبط صدا در مدارس داده نشد. لذا مصاحبه گران با انعطاف کامل، مصاحبه ها را یادداشت می کردند و از ضبط صدا خودداری نمودند.

نمونه ها از بین دانش آموزان در ۱۹ دبیرستان مربوط به ۵ منطقه آموزش پرورش شهر تهران (منطقه ۵، ۶، ۱۶، ۴ و ۱۳) برای مصاحبه ها انتخاب شدند. همچنین تعدادی از مصاحبه ها با دانش آموزان همین گروه سنی در خارج از دبیرستان (پارک، منزل، محل آموزشگاه های علمی) توسط مجری و مصاحبه گران انجام شد (۹ مصاحبه عمقی). تمام معیارهای محرمانگی و بی نام بودن برای اطمینان از گزارش درست و صادقانه نگرش و رفتار، در انجام مصاحبه ها در نظر گرفته شد.

ابزار در مطالعه کیفی، محقق کیفی است که در این مطالعه از مصاحبه گران آموزش دیده زن و مرد برای دانش آموزان دختر و پسر استفاده گردید و مصاحبه عمقی با استفاده از راهنمای موضوعی انجام شد. تعریف پورنوگرافی یا محتوای جنسی نامتعارف در این پژوهش، عبارت بود از: تصاویر و فیلم هایی (یا کلیپ هایی) که موجب تحریک جنسی بیننده شود. سوالاتی که بر اساس راهنمای موضوعی از نوجوانان پرسیده شد، عبارت بودند از: از نگاه شما، چرا جوانان به مصرف محتوای جنسی نامتعارف و یا پورنوگرافی در اینترنت رو می آوردند؟ نقش دوستان، مدرسه، جامعه را چگونه می دانید؟ توضیح دهید.

تجزیه و تحلیل اطلاعات

مصاحبه های یادداشت شده، تایپ شدند. تعداد ۵۴ مصاحبه عمقی پس از بازبینی توسط مجری طرح و مرور کلی جهت تحلیل آماده شدند. فایل های مصاحبه ها در نرم افزار مکس کیو دا نسخه ۱۰ وارد شد و مصاحبه ها با استفاده از توانایی نرم افزار با کدها و یا برجسب هایی بر اساس معانی ظاهری، کد گذاری باز شدند. نوع تحلیل مورد استفاده در این تحقیق کیفی، از نوع تحلیل محتوایی متعارف^۱ از نوع تراکمی^۲ بود. مصاحبه ها، کلمه به کلمه و جمله به جمله در پاسخ به سوالات پژوهش، کدگذاری باز شدند. با استفاده از نرم افزار مکس کیو دا، تعداد ۱۷۶ کد باز به ۵۴ مصاحبه عمقی در پاسخ به سوال تحقیق داده شد که ۱۵۵ کد در قالب طبقات دسته بندی شدند و بقیه در خارج از طبقات قرار گرفتند. بر اساس سوال تحقیق، کدهای باز به سبب اشتراکات مفهومی در دسته ها و طبقات مجزا در سطوح انتزاعی بالاتر قرار گرفتند که این طبقات مرتب بازنگری شد و کدها بین طبقات جابجا گردید تا نهایی شوند. کدهایی که به طور تکرار شده برای هر موضوع آمده است، نشان دهنده اهمیت و میزان اشتراک در بیان آن در بین نمونه مورد بررسی می باشد.

اعتبار و انتقال پذیری نتایج

یکی از روش های تقویت اعتبار و قدرت انتقال پذیری نتایج، مثلث سازی^۳ یا استفاده از روش های مختلف

1. Conventional
2. Summative
3. Triangulation

استخراج داده‌هاست. استفاده از مصاحبه، به همراه یادداشت‌های مصاحبه‌گران و یادداشت‌های کدگذار و تحلیل گر به تقویت اعتبار کمک کرده است. همچنین کسب نظر و دیدگاه ناظر طرح و تایید ایشان در مورد روش تحلیل و کدگذاری و طبقات در مسیر تحلیل داده‌ها انجام شد. برای نشان دادن تکرار پذیری کدهای تکرارشونده، سعی شد برای کدهای تکرارشونده، نقل قول‌های مختلف از افراد با مشخصات متفاوت سنی و جنسی و اقتصادی- اجتماعی ارائه شود.

بازبینی اعضا^۱: محقق در این تحقیق، ضمن درگیر بودن کامل با موضوع در تمام مصاحبه‌ها و ایجاد ارتباط خوب با مشارکت‌کنندگان در تحقیق، در پایان هر مصاحبه انگیزه‌ها و درون مایه‌های مرتبط با موضوع تحقیق را از مصاحبه استخراج کرد و به شرکت‌کننده بازخورد داد تا از درستی آن اطمینان حاصل شود و در صورت داشتن هرگونه مغایرت، اصلاح گردد. برای اعتماد سازی در بین نوجوانان و استخراج دیدگاه‌های درست و واقعی آنها، مصاحبه‌گران و محقق طرح تلاش کردند با ایجاد محیطی دوستانه و غیر قضاوتی، رابطه خوبی با آنها برقرار نمایند و موجب افزایش اعتبار نتایج طرح گردند.

بازتاب یا موقعیت محقق^۲: مجری طرح، بانویی عضو هیات علمی است که سال‌ها در حوزه جوانان و سلامت جنسی تحقیق و پژوهش کرده و از تسلط کافی به انجام پژوهش کیفی برخوردار است. ایشان در تمام طول تحقیق سعی کرد فرضیات و پیش فرض‌های مربوط به عوامل زمینه ساز مصرف پورنوگرافی را در حین مصاحبه و تحلیل داده‌ها و کدگذاری کنار بگذارد و نتایج را به آنها آلوده نکند. همچنین با ارائه آموزش‌های لازم به مصاحبه‌گران زن و مرد، به آنها کمک کرد که در تمام طول تحقیق از آلوده شدن نتایج به دیدگاه‌های خود مطلع باشند و نظرات و دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان را با نظرات شخصی خود در انجام مصاحبه، آلوده نکنند و از ایجاد خطا در اعتبار نتایج بپرهیزند.

بررسی هم‌تایان^۳: به دلیل ماهیت ذهنی تحلیل و تفاوت افراد، توافق کامل کدگذاری‌ها بین افراد به طور کامل میسر نبود؛ ولی چون صحت و اجماع محققان از نحوه کدگذاری به اعتبار نتایج کمک می‌کرد، در این مطالعه، کدها و طبقات با دو نفر از پژوهشگران کیفی تحقیق در میان گذاشته شد و در مورد آنها اجماع حاصل شد. در انتخاب شرکت‌کنندگان برای مصاحبه عمقی، حداکثر تنوع در شرکت‌کنندگان با تجربیات و دیدگاه‌های مختلف به کار گرفته شد.

آزمون سنجش دقیق^۴: در کنار همه راهبردهای بالا، تمام مراحل تحقیق و تحلیل با جزئیات توضیح داده شد تا مطالعات مشابه بتوانند با مشخصات مشابه انجام شوند و نتایج از قابلیت مقایسه با مطالعات مشابه برخوردار باشند.

1. Member Check
2. Reflexivity and Researcher position
3. Peer review
4. Audit Trial

یافته‌های پژوهش

تعداد ۵۴ مصاحبه عمقی با نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران با مشخصات متنوع سنی، جنسی، تحصیلات والدین، اقتصادی و توزیع جغرافیایی در شهر تهران انجام شد که مشخصات جمعیت شناختی و اقتصادی-اجتماعی نوجوانان شرکت کننده در این مطالعه در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱: مشخصات جمعیت شناختی و اجتماعی- اقتصادی نوجوانان شرکت کننده در مطالعه

تعداد	متغیر	تعداد	متغیر
	نوع مدرسه		جنس
۳۸	دولتی	۲۵	دختر
۱۶	غیر انتفاعی	۲۹	پسر
	تحصیلات مادر		تحصیلات پدر
۲	ابتدایی	۲	ابتدایی
۴	راهنمایی و متوسطه	۶	راهنمایی و متوسطه
۲۳	دیپلم	۱۹	دیپلم
۱۸	فوق دیپلم و لیسانس	۱۶	فوق دیپلم و لیسانس
۱	فوق لیسانس و دکترا	۴	فوق لیسانس و دکترا
۶	بدون پاسخ	۷	بدون پاسخ
	مناطق آموزش و پرورش در تهران		وضعیت اقتصادی
۱۵	منطقه ۴	۱	ضعیف/متوسط رو به پایین
۱۱	منطقه ۵	۲۶	متوسط/متوسط رو به بالا
۴	منطقه ۸ و ۱ و ۶	۱۴	خوب
۵	منطقه ۱۳	۳	عالی
۱۰	منطقه ۱۶	۱۰	بدون پاسخ
۸	بدون پاسخ		

با توجه به اینکه نوجوانان در میزان استفاده از اینترنت و فضای مجازی و ماهیت استفاده از آن، همچنین جستجوی فعال محتویات جنسی در اینترنت و فضای مجازی با هم تفاوت‌های زیادی داشتند، سوالی که در این مقاله واکاوی شد این بود که چه عواملی در ساختارهای کلان و میانی جامعه زمینه ساز استفاده و دسترسی به این محتوا در برخی از نوجوانان می‌شود و برعکس برخی از نوجوانان کمتر به دنبال جستجوی فعال این محتویات هستند؟

عوامل به دست آمده، بر اساس اشتراکات مفهومی به چند دسته تقسیم شدند (جدول ۲):

جدول ۲: طبقات و زیر طبقات عوامل ساختاری سطح کلان و میانی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی توسط نوجوانان

زیر طبقات	طبقه اصلی	حیطه	
● باز شدن و رها شدگی افسار گسیخته در جامعه (۴۰) ● بسته بودن و محدودیت در جامعه (۲۱)	۱. پاراداکس یا تضاد ارزش های جنسی در فضای واقعی جامعه (۴۰)	فضای واقعی جامعه	عوامل ساختاری سطح کلان
● ضعف فرهنگ سازی در جامعه از طریق رسانه ملی (۷) ● انتشار هدفمند محتوای جنسی نامتعارف گاه با اهداف سیاسی (جنگ نرم) (۸)	۲. ناهماهنگی بین هجوم فرهنگی نرم و تلاش های رسانه ملی در جهت ارتقای سواد رسانه ای	فضای مجازی و رسانه	
● نمادهای محرک و مشوق برای بازدید از لینک های خارج عرف ۱۸+ (۱۸) ● مواجهه ناخواسته و اجباری (۲۰) ● دسترسی راحت (۲۱) ● جذابیت (۷)	۳. ساختار هدفمند و هوشمند فضای مجازی و اینترنت برای جذب مخاطبان به محتوای جنسی نامتعارف (۶۶)		
● ضعف آموزش و کیفیت آن در مورد سواد رسانه ای در مدارس (۱۹) ● ضعف مشاوره قابل اعتماد پذیری در مدارس (۸)	۴. ناکارآمدی مدارس در توانمندسازی جوانان در رسانه و آموزش سواد رسانه ای در حوزه آسیب های جنسی (۳۴)	سیستم آموزشی	عوامل ساختاری سطح میانی

عوامل ساختاری سطح کلان

در حیطه ساختاری، برخی طبقات و زیر طبقات عوامل زمینه ساز استفاده از پورنوگرافی در جامعه استخراج گردید:

۱. پارادوکس یا تضاد ارزش های جنسی در فضای واقعی جامعه

از نگاه نوجوانان، ترکیبی از رها شدگی افسار گسیخته در جامعه در عین حال محدودیت های هنجاری و قانونی در جامعه منجر به نوعی تضاد ارزشی در نسل جوان شده است که از نظر ساختاری زمینه ساز گرایش جوانان و نوجوانان به محتوای نامتعارف جنسی یا پورنوگرافی در اینترنت و فضای مجازی می گردد. این دو عامل، مهمترین دلایل ساختاری در جامعه استخراج شد. هرچند تعداد محدودی از نوجوانان انتشار و توسعه این محتوا را در اینترنت با اهداف جنگ نرم و اهداف سیاسی بیان کردند.

یکی از دلایلی که نوجوانان برای مواجهه فعال با محتویات جنسی در اینترنت آوردند، فضای بازتر جامعه

در برخورد با برخی مسائل اجتماعی نسبت به گذشته بود. به اعتقاد آنها، بسیاری از سخت گیری های گذشته در تعامل با جنس مخالف در جامعه و نحوه پوشش زنان و مردان و مدل مو و غیره کم رنگ شده است و به نظر برخورد با این نوع رفتارها، سهل گیرانه تر شده است. همچنین به نظر آنها، تحمل برای تنوع رفتارها و پوشش ها افزایش یافته است. پسری ۱۷ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۴ در این مورد اینگونه گفت:

«الان فضا خیلی بازتره دیگه... مثلا اون دوران عوض شده دیگه. الان مثلا با بیست سال پیش همیشه مقایسه کرد. مثلا بابام بهم می گفت بیست سال پیش اگر با تیشرت می رفتی بیرون، میومدی آستینتو رنگ می زدن. یا مثلا موهات بلند بود، میومدن کوتاه می کردن. مرد بودی... الان خیلی فرق کرده. جامعه خیلی بازتر شده...» همچنین نبود محدودیت برای تبلیغات در فضای مجازی و اینترنت برای تحریک حس کنجکاوی افراد در مورد مسائل جنسی است که قبلا» این نوع تبلیغات به این شکل گسترده وجود نداشت. حتی تبلیغ برای اینترنت پرسرعت به طور غیر مستقیم تبلیغی برای مشاهده راحت تر فیلم است که جوانان را تشویق به خرید اینترنت پرسرعت می کند. اکنون دسترسی به اطلاعات برای همه بدون هیچ محدودیتی در اینترنت وجود دارد. به عنوان نمونه، هیچ تضمینی وجود ندارد که مجردان از آموزش های جنسی که مخصوص متاهلان است، استفاده نکنند. لذا دسترسی راحت به این فضای باز برای همگان ایجاد شده است. دختری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۱۶ در این مورد می گوید:

«تو کانال های مرتبط هست. بیشتر روابط زناشویی هست. عکس، فیلم مثلا برای تبلیغ می زنن زن لخت تو اسلام شهر، اما تو کانال می بینی این چیزا نیست؛ یعنی بیشتر برای تبلیغ و جذب افراد می نویسن. من الان کانال بازیگران ایرانی هم میرم از هر صد تا عکس بازیگر، ۸۰ تا تبلیغ های جنسی است. شاید یکی دو تاش تبلیغ رژیم ها و زیبایی و تناسب اندام و اینا باشه.»

این باز شدن فضای جامعه و فضای مجازی، متعاقب دسترسی گسترده به اینترنت و فضای مجازی در بستر جامعه ای شکل می گیرد که به طور تاریخی و سنتی و فرهنگی دارای محدودیت ها و تابوهای زیادی بوده است. لذا این باز تر شدن و دسترسی افسار گسیخته به محتویات فضای مجازی نوعی کنجکاوی تشدید شده در جوانان ایجاد کرده است. دختری ۱۷ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۱۳ در مورد تفاوت جامعه ایران یا جوامع دیگر به علت تغییر فضای جامعه این چنین می گوید:

«... تو ایران یه دفعه این چیزا باز شده؛ یعنی محیط بسته بود بعد یک دفعه باز شد و فرهنگ غربیا هم که اومد تو کشور باعث شده که فضا باز بشه و همه یه دفعه تشنه بشن و رابطه جنسی یا این چیزها و بخصوص ارتباط با جنس مخالف.»

بنابراین، تلاقی دو پدیده و همزمانی هنجار محافظه کارانه جنسی با هنجارهای آزادتر جنسی در فضای مجازی و فضای واقعی، نوعی دوگانگی و پارادوکس در جوانان ایجاد می کند و خود می تواند زمینه ساز جستجوی بیشتر این محتوا در فضای مجازی شود.

● باز شدن و رها شدن افسار گسیخته در جامعه

نحوه پوشش زنان عاملی تحریک کننده برای جوانان

یکی از عوامل محرک برای جستجوی موضوعات جنسی در اینترنت، نحوه پوشش آزاد برخی زنان در جامعه بیان شد که موجب تحریک پسران برای این موضوعات می‌شود- هرچند برخی دیگر این تغییر در پوشش زنان را معلول فضای مجازی و اینترنت دانستند. تفکیک اینکه تغییر در نوع پوشش معلول دسترسی به اینترنت و فضای مجازی و هنجار آزاد در این فضا است و یا خود علت این پدیده است، خیلی سخت بود. پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۸ اظهار داشت:

«..... خب الان مثلا همینجا. دم بازار دوم که بری، تحریک میشی و باید جای دیگه خودتو خالی کنی! دم همین بازار دوم، ماشالله آن قدر وضعیت دخترا خوبه که آدم تحریک میشه. دیگه بیرون نمیتونه بیاد کاری کنه...!»

در واقع در فضای واقعی، زمینه تحریک و کنجکاوی با نوع پوشش محرک دختران ایجاد می‌شود و پسران بیشتر در این مورد در فضای مجازی جستجو می‌کنند. دختری ۱۸ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۱۶ در این مورد گفت:

«بعضی از دخترا با وضعی که میان بیرون و بی حجاب و آرایشی که دارن، پسرها را تحریک می‌کنن و همین باعث میشه بیشتر برن سمت این چیزا تو اینترنت یا بیرون. بیشتر همین دخترا باعث میشن پسرها به این راه ها برن.»

حتی دختران هم با نگاه انتقادی، نوع پوشش باز زنان را عاملی برای تحریک پسران و تشویق برای دنبال کردن موضوعات جنسی در اینترنت و فضای مجازی دانستند.

شیوع بالای رفتارهای جنسی در بین همسالان به علت تغییرات ارزشی حوزه ازدواج

یکی از باورهای که در بین برخی جوانان وجود داشت و ارتباط آن با مصرف پورنوگرافی دیده شد، همه گیر بودن ارتباط دوستی با جنس مخالف در بین همسالان بود که موجب تشویق آنان به جستجوی موضوعات جنسی و ارتباطات مجازی با جنس مخالف در فضای مجازی و اینترنت می‌شود. پسری ۱۶ ساله از دبیرستان غیر انتفاعی منطقه ۵ در مورد شیوع روابط قبل از ازدواج در بین جوانان این طور گفت:

«رابطه جنسی که همه جا هست حتی من دوستانم را که می‌بینم رابطه دارن.»

وقتی محقق از او می‌پرسد منظورت رابطه جنسی است، اظهار بی اطلاعی می‌کنه ولی در مورد رابطه دوستی با جنس مخالف اطمینان دارد:

«نه جنسی را نمیدونم. منظورم اینه که دوست پسر دارن.»

همچنین دختری ۱۶ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۱۶ گفت:

«من بیشتر دوستانم اینطوری هستن (رابطه جنسی دارن) کسی مثل خودم پیدا نمی‌کنم. خیلی کم دیدم.

شاید دو سه نفر بودن که این کار را نمی‌کردن. همه دارن. کسی نیست که بگه من نیستم.»

به عقیده تعداد اندکی از نوجوانان، انگیزه ازدواج در پسران خیلی کم شده است، در حالی که در دختران

این انگیزه بیشتر است، ولی مورد مناسب ازدواج در دسترس نیست و زمانی که دختران امیدی به ازدواج خوب ندارند، تن به روابط جنسی قبل از ازدواج می‌دهند. دختر ۱۸ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۱۳ در مورد افزایش سن ازدواج و مضیقه ازدواج برای دختران علی‌رغم تمایل به ازدواج در آنان این چنین گفت: «بله ازدواجم که دیگه سنش رفته بالا. اصلا دیگه کسی نمیداد ازدواج کنه. تمایل تو دخترا زیاده، ولی اون کسی که می‌خوان نیست.»

در واقع زمانی که دختران از ازدواج ناامید شوند، ممکن است به دنبال ارتباطات خارج ازدواج و قبل از ازدواج تمایل پیدا کنند. همین دختر در این مورد چنین گفت:

«... معلومه که ازدواج برای دخترا مهمه. برای هر کسی ازدواج خوب مهمه، ولی شاید آدم ناامید بشه از ازدواج خوب و اونجا دیگه تن بده.»

این تحولات ارزش‌های جنسی می‌تواند عاملی برای جستجوی بیشتر فضای مجازی و اینترنت در مورد موضوعات جنسی و ارتباطات با جنس مخالف باشد.

● بسته بودن و محدودیت در جامعه (۲۱ مورد)

به نظر می‌رسد بسته بودن جامعه، از یک سو و تلاقی آن با فضای آزاد مجازی و اینترنت، از سوی دیگر باعث می‌شود که جوانان از طریق فضای مجازی و اینترنت بتوانند تا حدودی هیجان‌ات جنسی جمع شده و محدود شده خود را تخلیه کنند. تقریباً نیمی از نوجوانان معتقد بودند به علت اینکه تعامل با جنس مخالف در ایران همیشه در خانواده و جامعه از محدودیت زیادی برخوردار بوده، نوجوانان بیشتر گرایش دارند که با باز شدن فضای مجازی و اینترنت به سراغ محتویات جنسی و رابطه با جنس مخالف بروند. در واقع محدودیت‌ها را به گرایش بیشتر برای تجربه کردن ربط دادند. به عنوان مثال، پسر ۱۶ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۱۶ در مورد تاثیر امر و نهی و محدودیت‌های شدید در تعامل با جنس مخالف و نقش معکوس آن در گرایش به جنس مخالف و جستجوی مسائل جنسی در اینترنت این گونه توضیح داد:

«وقتی به یکی می‌گن یک کاری رو نکن، مسلماً اون کار رو می‌کنه یا حداقل ترغیب میشه که اون کار رو بکنه. یک سری محدودیت‌های شاید اضافی تر در حال حاضر جامعه ما یا اصلاً نحوه تربیت بچه‌های ما تویه این جامعه هست؛ یک سری محدودیت‌های زیاد از حدی که مثلاً شخص تا وقتی نرفته دانشگاه، با هیچ دختری صحبت نکرده. این یک چیز عادیه که بخوای با یکی صحبت کنی که از جنس مخالف باشه. الان متأسفانه تا اونجایی که من میدونم خیلی خانواده‌ها هستن که بچه‌ها رو می‌ترسونن یا می‌گن اصلاً اجازه نداری این کارو بکنی. مسلماً شخصی که اینطوری بشه، همون قضیه است که می‌گن نکن... نکن... بعد بیشتر ترغیب میشه بره این کار رو بکنه.»

دختر ۱۵ ساله از دبیرستان دولتی در مورد نقش تربیتی خانواده‌ها برای تعامل با جنس مخالف در کودکی و ایجاد نوعی تشنگی در نوجوانی در مورد جنس مخالف، این چنین گفت:

«البته به نظرم اگه رابطه دختر و پسر عادی بود، دیگه این مشکلات به وجود نمیومد؛ یعنی آن قدر جنس مخالف جذاب و پیچیده نبود، دیگه اینا طرفش نمی‌رفتن. باید از اول آن قدر این مسئله را مهم و پیچیده نشون

ندن تو خانواده ها. آن قدر این مسئله چیز عجیبی نباشه. آگه از اول که کوچیک هستن با هم ارتباط داشته باشن، شاید بزرگتر که شدن آن قدر برای هم جالب نباشن.»
در واقع از نگاه برخی نوجوانان، محدودیت های شدید در خانواده و جامعه موجب کنجکاوای بیشتر می شود.

در ابعاد کلان نیز محدودیت های موجود در جامعه از نگاه نوجوانان موجب کنجکاوای بیشتر برای موضوعات جنسی می شود. آنها حتی محدودیت ها و برخوردهای قانونی که در جامعه از نظر کنترل حجاب وجود دارد، را به گرایش جوانان به سمت محتوای جنسی در اینترنت ربط دادند؛ به طوری که پسری ۱۷ ساله از دبیرستان غیرانتفاعی در منطقه ۴ گفت:

«آقا مثلا گشت ارشاد میاد خانوم های بد حجاب رو میگیره! درسته. خب مسلما اون کسی که مثلا از بیرون از یه دید دیگه داره نگاه میکنه، میگه ایشون یه عقیده ای داره، ایشون یه فکری داره. همه آدما که نباید مثلا چادری باشن یا مثلا حجاب کامل داشته باشن. هرکسی یه عقیده ای داره، هرکسی یه زندگی ای داره. مثلا کسی هم بوده که به اجبار حتی یه شال نازک آنقدی هم انداخته رو سرش که فقط از زیر فیلترها یا صافی های گشت ارشاد اینا رد شه.»

پسر ۱۵ ساله از دبیرستان غیر انتفاعی منطقه ۱ چنین گفت:

«اونجا که شاید حتی یه قدم پامون رو از مرزش بذاریم اونور، هزار نفر بیان بگن اونجا مرز کفاره و اونجا جهنم و برزخ هستش و از این داستان ها، ببینید من اونجا رو از نزدیک لمس کردم. اونجا نه خبری از این فسادها هست، نه این که نباشه ها ولی به این مشهودی نیستش و برای مردم مثلا همین بحث اینترنت، اونجا اینترنت خیلی عالی بود و همه استفاده می کردن. همه جا در دسترس بود. خب اینجا میان برای این که مردم نرن سمتش، میگیرن مردم رو؛ یعنی سرعت اینترنت رو کم میکنن، هی اینو فیلتر میکنن، اونو فیلتر میکنن.»

در ادامه در مورد تجربه خودش در سفری به خارج از ایران توضیح داد و تاثیر سرعت اینترنت و نبود محدودیت در دسترسی به اینترنت پرسرعت در خارج و وجود محدودیت در ایران را این چنین توصیف کرد:
«این تنها عاملش نیست، ولی به نظرم خیلی تاثیر داره. من روز اولی که اومدم پامو گذاشتم تو فرودگاه اونجا، خب یه اینترنت خیلی خوبی به گوشیم وصل شد. من تا دو روز سرم رو از توی گوشیم بیرون نمی آوردم. همش برو اینو دانلود کن، اونو دانلود کن، اون آهنگ رو میخواستم، اون فیلم رو میخواستم. بعدش عادی شد. ولی وقتی که میخوای مثلا یه سروری میاد یه اینترنت خیلی خوبی ارائه میده.... سریع میان اون سرور رو قطع میکنن، مردم لج میکنن. یه جوری میشه گفت که مثلا عقده ای میشن. مثلا ایرانی هایی که اونجا باهاشون در ارتباط بودم، خیلی ها می اومدن می گفتن که پسر من میاد ایران یه جوری میشه! میگه که خب چرا؟ مگه من میخوام چیکار کنم! با اینترنت که اینجور میکنن؟ حالا فرق میکنه آدمی که ذهنش آلوده باشه با این اینترنت این کار رو میکنه با اون اینترنت هم، این کار رو میکنه ولی به نظر من مسئله مهمیه.»

دختری ۱۷ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۱۶ در مورد نتیجه عکس محدودیت های اجتماعی چنین گفت:
«تو جامعه هم همینطور. آگه خیلی فشار باشه، فساد هم بیشتر میشه. مثلا از وقتی که گشت ارشاد زیاد شد،

بی‌حجابی هم بیشتر شد؛ یعنی هیچ تأثیری تو کم شدن فساد نداشته که بیشتر شده.»
برخی نوجوانان انتقال رفتارهای جنسی از فضای واقعی و بیرونی جامعه به فضای خصوصی را ناشی از محدودیت‌های حوزه عمومی دانسته و تأثیر معکوس محدودیت و اجبار را یادآوری کرده‌اند. به عنوان مثال دختری ۱۸ ساله، از مدرسه دولتی منطقه ۱۳ گفت:

«مثلاً جامعه ما به جامعه اسلامی. آن قدر بستنش که... آگه مثلاً به جایی بود که بتونن خودشونو ارضا کنن، آن قدر به فکر این چیزا نبودن. الان اگر دختره اصلاً نخوادم با پسره کاری انجام بده، پسره میگه آگه می‌خوای با من باشی باید این کار را انجام بدی؛ اینجوری شده جامعه. بیشتر دوستی‌ها دیگه تو تلگرام و اینترنت و آن لاین شده یعنی تو خیابون دیگه کمتر کسی به کسی گیر میده. بیرونم که بخوای بری یا با گشت ارشاد طرفی یا با اینکه بابات زنگ میزنه کجایی. همش تحت فشاری. می‌خوای بیرون بری، آن قدر استرس می‌کشی که کوفت میشه؛ یعنی آزادی اصلاً وجود نداره. گشت ارشاد هست الان خیلی. الان بیشترم شده. پشت ماشینم بشینی، ماشین را میزنن کنار تا تپیت را نگاه میکنن. آگه بد باشه، جریمت می‌کنن. پررو بازی هم در بیاری، ماشینت را می‌خوابونن. بله. دیگه الان همه را دارن می‌کنن تو خونه. آره پسر و دخترا آگه اکیبی با هم برن بیرون، بهشون گیر میگن که شما با هم چه صنمی دارید. نباید این طوری باشه، چون جامعه وقتی توش زور باشه، معلومه قبول نمی‌کنن. مگه این رضاشاه نبود که میخواست به زور چادر را از سر زنها بکشه، قبول نمی‌کردن. الانم به زور دارن چادر می‌کنن سر مردم. تلویزیون که اصلاً خوب نیست. من خودم فقط ماهواره میبینم، فیلم‌های ترکیه‌ای و هالیوودی را می‌بینم. اصلاً خوشم نیامد از تلویزیون.»

با توجه به دیدگاه تعدادی از نوجوانان در مورد اثر معکوس اجبار و محدودیت در جامعه بر رفتارهای نوجوانان می‌توان گفت که اجبارها موجب محدودیت‌های اجتماعی می‌شوند و در نتیجه، روابط در فضای مجازی راحت‌تر و بیشتر شکل گیرد.

جوانان جدایی جنسیتی در مدارس ایران، محدودیت‌های اعمال شده توسط والدین از دوران کودکی بدون اطلاع رسانی صحیح و اصولی در مورد فضای مجازی و اینترنت و روابط با جنس مخالف، محدودیت‌های سلبی در جامعه مانند گشت‌های ارشاد و... را با گرایش بیشتر جوانان به فضای مجازی و اینترنت برای مواجهه با موضوعات جنسی و ارتباط با جنس مخالف ربط دادند. جالب این است که بخصوص جوانانی که خیلی نگران آبرو و حیثیت خود در خانواده و جامعه هستند، با استفاده از فضای مجازی می‌توانند به خواسته خود بدون نگرانی برسند.

۲. ناهماهنگی بین هجوم فرهنگی نرم و تلاش‌های رسانه ملی در جهت ارتقای سواد رسانه‌ای

● ضعف فرهنگ سازی در جامعه از طریق رسانه ملی

نبود فرهنگ سازی، فقدان سواد رسانه‌ای و کم‌کاری رسانه ملی از مواردی بود که تعداد معدودی از نوجوانان به عنوان علل گرایش جوانان به سایت‌های غیر اخلاقی به آنها اشاره کردند. پسری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در مورد نبود فرهنگ سازی در ایران اینگونه گفت:

«فرهنگ سازی نشده. این چیزارو تو خارج از کشورم داریم، تو اروپا هم داریم تازه با کیفیت خیلی بالاتر.»

کسی که آگه خیلی داغون باشه میره سمتش، ولی خب خلیام نمیرن سمتش؛ یعنی یه چیزایی تو جامعه عادی شده. مثلا رابطه دختر و پسر یه ذره عادی، آن قدر گیر نمیدن. آن قدر فرهنگشون رفته بالا که سمت هر چیزی نمیرن. فرهنگ سازی نشده.»

از نبود جذابیت رسانه ملی نیز به عنوان عاملی برای گرایش جوانان به فضای مجازی و اینترنت یاد شده است. آنها کم کاری صدا و سیما جمهوری اسلامی را مسئول برخی رفتارها دانسته‌اند؛ به طوری که نمایش برخی فیلم‌ها را در صدا و سیما مشوقی برای جستجوی این مطالب در اینترنت دانستند- اینکه فیلم‌های سانسور شده‌ای را نشان می‌دهد که افراد را تشویق به دانلود فیلم اصلی می‌کند. پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ گفت:

«به نظرم تو جامعه ما اصلا چیز بازدارنده‌ای وجود نداره. همه چیز تشویق کننده است. حتی تلویزیون جمهوری اسلامی ایران هم تشویق کننده است با این فیلمای خارجی که نشون میده.»

حتی سایت‌های جایگزین و جذاب برای جوانان که بتواند اطلاعات درستی به نوجوانان بدهند به اندازه کافی وجود ندارند. پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۱۶ گفت:

«یعنی نگاه کنید توی یک سایت سکسی و جنسی، همه مباحث هست؛ اما یک سایت درست و درمون واسه جوونا - مثلا سایتی که جوونا رو نصیحت کنه، آگه نصیحت نمیکنه مسائل دینی رو درست و درمون به جوونا بگه - نیست!»

در واقع کم کاری مسئولان آموزشی در این حوزه، گویا عرصه را برای فعالیت این سایت‌ها و محتوای نامتعارف کاملاً باز گذاشته بدون اینکه هیچ فعالیت قوی آموزشی در جهت مخالف صورت بگیرد.

به اعتقاد برخی، حتی سیستم امنیت کشور می‌توانست با استفاده از سیستم قوی فیلترینگ جلوی خیلی از سایت‌ها و مطالب غیر اخلاقی را بگیرد؛ چنانچه مثالی از تجربه در آمریکا زده شد. پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۱۶ در مورد ضعف ساختاری در مورد فیلترکردن چنین گفت:

«الان اگر هم فیلتر کنن، اینهمه فیلتر شکن هست که همه دارن استفاده میکنن. خب دیگه نباید ایران آن قدر ضعیف باشه...! الان تو آمریکا آن قدر سایتاشون قویه که فیلتر شکن و هات اسپات کار نمیکنه! مثلا نگاه کن سایت بورس رو که یه پسر ۱۶ ساله ایرانی حک کرده بود. ما الان یه فامیل داریم آمریکا ازش پرسیدم وضعیت سایتا چطوره؟ گفتش آن قدر امنیتش بالاست که حتی سایتای سکسی بالا نیما... تموم سایتاشون امنیتش بالاست نه فیلتر کار میکنه نه هیچی!»

در تایید این موضوع دختری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی گفت:

«مثلا چند سال پیش ایران اومد اینا رو فیلتر کنه، ولی باز اون کانال‌ها باقی موندن. با قفل شکن و فیلتر شکن می‌شه این کانال‌ها را باز کرد؛ یعنی به امید خودش فیلتر کرده؟»

در این اظهارات یک دوگانگی به چشم می‌خورد. از یک سو جوانان، علت گرایش خود به این سایت‌ها را محدودیت در جامعه و خانواده می‌دانند و از سوی دیگر، پیشنهادهای مبنی بر محدود کردن دسترسی به این سایت‌ها را می‌دهند به نظر دو نوع رویکرد متقابل و متضاد فکری در جریان است. این پارادوکس و دوگانگی

در تفسیر نوجوانان در علل زمینه ساز دسترسی به محتوای جنسی خارج عرف در جوانان از مشخصات بارزی است که لازم است در تحلیل ها در نظر گرفته شود.

● انتشار هدفمند با اهداف سیاسی (هجوم فرهنگی نرم یا جنگ نرم) (۸ مورد)

تعداد محدودی از نوجوانان دارای گرایشات مذهبی اعتقاد داشتند که این فعالیت ها در فضای مجازی و اینترنت برای دسترسی جوانان به مضامین جنسی، به صورت سازماندهی شده و هدفمند با اهداف سیاسی است. در واقع آن را نوعی جنگ نرم معرفی کردند که با اهداف سیاسی صورت می گیرد. پسری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۱۶ گفت:

«.... بالاخره کشورهایی که مخالف ما هستند، این سایتا و فیلمارو میسازن که جوونا رو منحرف کنن. خب وقتی جوان توی این شبکه ها میره، تحریک میشه مثلاً توی این سایتا بره....»
وقتی علت را از او جویا شدیم، گفت:

«خب میدونن توی جنگ سرد موفق نمیشن. منظورم اینه میخوان بچه هارو گرایش بدن به خلاف شریعت و منحرفشون کنن دیگه و اسلامو از بین ببرن. اون موقع که امام خمینی اومد انقلاب کرد، همه جوونای ما اعتقاد به غیرت و میهن داشتن به اسلام داشتن. اون موقع فضای کشور هم بدتر بود، ولی چی؟ اون موقع کشورهای خارجی هم نمیتونستن تحریکشون کنن. بعد که دیدن نمیتونن از راه سلاح وارد بشن، جنگ نرم راه انداختن. ببین، اصل کار دشمن ماست. اینجا هدف اونا اسلامه ماست. درسته؟؟ هرکی جلو دینشه دیگه!! تظاهرات ما واسه دین ما بوده. این دشمنان هستن که نمیخوان دین مارونق داشته باشه. میخوان ما مثل اونا بی دین باشیم. میخوان حالا که از طریق سلاح نمیتونن، این طوری بیان جوونای مارو که آینده سازن رو بگیرن.»

به اعتقاد این نوجوانان، غرب در تلاش است که ناتوانی در جنگ نظامی را با جنگ فرهنگی جبران کند. همچنین برخی از نوجوانان با نوعی خود آگاهی و نگاه انتقادی نسبت به محتوای رسانه ها، این نوع محتوا را محصولی خاص برای کشورهای توسعه نیافته دانسته اند که برای کشورهای دیگر با هدف تخدیر اذهان جوانان ساخته اند. پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۱۶ چنین گفت:

«ببین تو آمریکا به او با ما گفتن فیس بوک داری؟ او گفتش من یک گوشی ساده دارم واسه تماس با خانواده همین. بعد بهش میگن پس چرا اینارو ساختید؟ میگه واسه دشمنامون! یا مثلاً بایکی از سایتای جنسی صحبت کرده بودن. گفته بود ما اینارو برای دشمنامون میسازیم. بعد بهش گفته بودن میزاید بقیه اینارو ببینن؟ طرف قاطی کرده بود که نه به هیچ عنوان. فقط برای دشمنامون میسازیم. اینا بالاخره مرتبط با غربه دیگه که میخوان ذهنو درگیر کنن. همین فرد قبل از او با ما که بوش بود میگفت که باید از طریق ذهن مردم و تغذیه شون نه از طریق احکام و مسائل شرعی شون عمل کرد.»

دختری ۱۸ ساله نیز تولید محتوای جنسی نامتعارف را هدفمند و برای تاثیرگذاری منفی بر نسل جوان دانسته و گفته است:

«....به نظر من کسی که به همچین کانال یا گروهی را درست میکنه، انگیزش خراب کردن فکر و ذهن جوان هاست، چون یه آدم عادی دنبال این نیست که وقت، فکر و هزینه شورا بذاره برای تبلیغ این گروه های

مبتذل توی تلگرام یا اینستاگرام. مطمئنا کسی پشت اینهاست که تصمیم داده فکر ما را به سمت این مطالب سوق بده تا از مشکلات جامعه یا مسائلی که باید سرگرممون کنه و دغدغه ما باشه، دور بشیم.»

اگرچه این مورد موضوع مهمی بود، ولی فقط توسط ۸ نوجوان مطرح شد که نشانگر این است که سهم کمی از نوجوانان به اهداف زمینه‌ای این نوع محتوا با نگاه نقادانه می‌نگرند. از این رو، این موضوع نیازمند کار فرهنگی و آموزش سواد رسانه‌ای به نوجوانان و اندیشیدن به انگیزه‌های سازنده‌های چنین محتوای نامتعارف جنسی است.

۳. ساختار هدفمند و هوشمند فضای مجازی و اینترنت برای جذب مخاطبان به محتوای جنسی نامتعارف (۶۶ مورد)

● نمادهای محرك و مشوق برای بازدید از لینک‌های خارج عرف ۱۸+ (۱۸ مورد)

نماد ۱۸+ در واقع برای تحریک کاربر برای بازکردن لینک مورد نظر به کار می‌رود. نوجوانان معتقدند که این نماد، انگیزه و کنجکاوی را برای دیدن لینک مورد نظر افزایش می‌دهد و گاه اصلا موضوع لینک مربوطه جنسی نیست و فقط یک شگرد برای افزایش بازدید کننده است. برخی نوجوانان علت این کنجکاوی را بسته بودن جامعه و ندانستن اطلاعاتی دانست که جوانان تشنه آگاهی از آنان هستند. در واقع نوعی شگرد برای وسوسه کردن نوجوانان و افراد است که در آن عکس‌ها، فیلم‌ها و داستانک‌های جنسی گذاشته می‌شود. پسری ۱۸ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۴ در مورد علامت مثبت ۱۸ گفت:

«بیشتر مطلب‌هایی که می‌زنن ۱۸+، اصلا الکیه و ۱۸+ نیست. بیشتر تحریکمون میکنه که دنبالش بریم و آدم هم که کلا کنجکاوه...»

در واقع این علامت، راهکاری برای جذب کاربر برای مشاهده سایت و ایجاد کنجکاوی است. او همچنین گفت:

«قبلا معنی ۱۸+ این بود که مطلب مهمیه و حتما بخونید، ولی الان بیشتر یعنی مطالب جنسی است که این علامت رو داره و اصولا داستانی طولانیه درباره رابطه دختر و پسر یا عکس و فیلم و جک‌های ۱۸+.»

دختری ۱۸ ساله در این مورد اینگونه توضیح داد:

«... خیلی وقتها وقتی تو به کانالی هستم مثلا کانال دانلود آهنگ و اینا می‌بینم تبلیغ یه کانالهایی رو میکنه با نام مثبت ۱۸ که معمولا عکسهای مستهجن و نامناسب داره. مردم کنجکاو میشن...»

● مواجهه ناخواسته و اجباری «تله لینک‌های غیر اخلاقی» (۲۰ مورد)

ماهیت فضای مجازی و اینترنت به گونه‌ای است که به طور ناخواسته افراد را وادار به دیدن موضوعات غیر اخلاقی می‌کند. حتی افرادی که به طور فعال به جستجوی این مطالب نمی‌پردازند، اینترنت آنها را در «تله‌هایی» گیر می‌اندازد که مجبور به باز کردن لینک‌های غیر اخلاقی می‌شوند. به عنوان نمونه، برای دانلود آهنگی خاص نیاز به عضویت در کانالی خاص است که پس از عضویت، متن‌ها و فیلم‌های غیر اخلاقی را در دسترس قرار می‌دهند. در واقع نوعی اجبار در مواجهه اتفاق می‌افتد. حتی برخی نوجوانان می‌گفتند که در سایت‌های معمولی مثل آموزش پرورش هم که می‌خواهیم برویم، بعضی اوقات با موضوعات غیر اخلاقی

مواجه می شویم. بیشتر این مطالب در قالب تبلیغات است. برخی از این فیلم ها را حتی نمی توان به راحتی بست و گویا شما را مجبور می کند تا فیلم را تا انتها ببینید. در واقع نوعی هوشمندی در دسترسی به این مطالب وجود دارد تا در دسترس همه قرار گیرد. برخی نوجوانان که عضو برخی گروه های شبکه های مجازی بودند نیز اظهار می داشتند حتی وقتی خودشان گروه را ترک و یا بلوک می کنند، مجدد آنها را عضو می نمایند و این گونه مطالب غیر اخلاقی را برایشان ارسال می کنند.

به عنوان مثال، پسری ۱۸ ساله از دبیرستان دولتی منطقه ۴ گفت:

«مثلا جدیداً به چیزی رو مد کردن که وقتی میخوای بری به چیزی رو دانلود کنی - به آهنگی رو - ارجاعت می ده به کانالی تو تلگرام که باید عضو بشی. من یکی دوبار فکر کردم باید اول کاناله رو عضو شم بعد دانلودش کنم. کاناله رو عضو شدم و دیدم متن ها و عکسهای شر و ور و شهوانیه.»

در واقع کاربر اینترنتی به شکلی غیر منتظره و ناخواسته، با این نوع محتوای جنسی مواجه می شود که به طور هوشمند، رهایی از آنها دشوار می باشد و فرد ناچار به دیدن و دانلود عکس یا فیلم است. در مورد هوشمندی این نوع تبلیغات برای اجبار کاربر برای تماشای محتوای جنسی، دختری ۱۸ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۴ گفت:

«حتی به فیلم می ذاره که همه چیز را توضیح می ده و امکان نداره که نصفه نیمه تموم بشه. حتی در شکل سه پارت هم دیده می شود. در مورد متن ها هم همینطور. داستان هایی را می نویسند و زیرش نوشته می شود داستان شماره یک، دو و ...»

لذا ساختار هوشمند فضای مجازی و اینترنت ماهیتی ویژه برای جذب و اجبار مخاطب به مصرف محتوای نامتعارف جنسی را داراست که زمینه ساز دسترسی و مصرف این نوع محتوا در نوجوانان می شود.

● دسترسی راحت (۲۱ مورد)

یکی از عوامل زمینه ساز ساختاری، دسترسی راحت و نسبتاً ارزان به اینترنت است؛ به طوری که برخی از نوجوانان اظهار می داشتند که به راحتی با خرید یک بسته اینترنتی، می توان به هر سایت اینترنتی دسترسی داشت. پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۱۶ گفت:

«دسترسی دارن، ولی خب خودشون نمیرن! دیگه الان بحث دسترسی نیست. ۲ تومن میدی، میری به بسته میخری و ...»

غیر از اینترنت، در دسترس بودن سایت های جنسی بدون نیاز به فیلتر شکن نیز از عوامل زمینه ساز دسترسی نوجوانان به موضوعات جنسی در اینترنت است. پسر ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در مورد در دسترس بودن فیلتر شکن می گوید:

«یعنی مثلاً همین تو کشوره خودمون چندتا سایت داریم که بدونه فیلتر شکن می تونی وقتتو پر کنی باهاش!»
غیر از راحتی دسترسی، شیوع فیلم های مستهجن و عکس های نامتعارف در فضای مجازی و اینترنت روز به روز در حال افزایش است. دختر ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۶ در مورد افزایش سایت های جنسی گفت:
«از همون موقع هم که شروع کردم، اینها (فیلم پورنو) بود. اما الان نسبت به اول خیلی بیشتر شده است.»

کلاً این جور چیزها بیشتر شده است. اول اینقدر زیاد نبود، اما الان بیشتر سایت ها در همین مورد است و با موبایل وارد این سایت ها شدم.»

به اعتقاد نوجوانان، سایت های آموزش جنسی که در خود ایران تبلیغ می شوند به طور مداوم در جستجوهای اینترنتی ظاهر می شوند. پسری ۱۷ ساله از دبیرستان غیر انتفاعی منطقه ۱۶ چنین گفت:

«به جای فیلتر کردن، برن سایتای آموزش جنسی خودمونو درست کنن و دنبال بزرگ کردن فلان و فلان نباشند. مثلاً میری سوالات امتحان نهائی سرچ کنی، بعد میبینی که آموزش مسائل سکسی برات میاد.»

در برخی مکان های عمومی وای فای رایگان (اینترنت رایگان) ارائه می دهند که این خود عاملی برای راحتی دسترسی است. برخی از لینک ها در تلگرام و اینستاگرام معرفی می شوند که افراد آن ها را در داخل سایت ها جستجو و باز می کنند. پسر ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۵ در مورد وجود اینترنت حتی در مکان های عمومی و انگیزه رفتن به آنجا به دلیل اینترنت رایگان این چنین گفت:

«بیشتر دوست دارم وقتی با دوستانم میرم قهوه خونه، برم توفضای مجازی. البته پدر و مادرم نمیدونن من میرم قهوه خونه و قلیون میکشم. آخه قهوه خونه ها وای فای رایگان داره. خیلی خوبه.»

● جذابیت، هیجان و نوآوری ساختار فضای مجازی برای سنین نوجوانی

یکی از دلایل ساختاری تسهیل کننده دسترسی به موضوعات جنسی، به روز بودن و جذابیت محتوای اینترنت و فضای مجازی برای سنین نوجوانی است؛ به طوری که مصاحبه شوندگان اظهار می داشتند که گیفت ها و عکس ها هر روز جدید می شوند و خسته کننده نیستند و مشوق هایی برای جذب مخاطب برای کانال های ویژه دارند. بخصوص نوجوانان برخی نکات غیر اخلاقی در قالب طنز را به اشتراک می گذارند و بر این عقیده هستند که این نوع جوک ها ماهیت طنز بیشتری دارند. یکی از دلایل این جذابیت استفاده از برخی شوگردها برای جذب بیشتر مخاطب است؛ مثل بیان عنوان «پرهیجان ترین فیلم» که شاید خیلی هم هیجان نداشته باشد، ولی با این واژه نوجوانان را جذب می کنند. پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در مورد علت اعتیاد جوانان به اینترنت این چنین توضیح داد:

«خیلیا اعتیاد پیدا میکنن، ولی تا حالا ندیدم که خسته بشه یا کسی بخواد ول کنه، چون هر روز مطالب و عکسها و گیف های جدید میاد و اصلاً خسته کننده نیست.»

یکی از دلایل گرایش به این نوع محتوا، ایجاد حس کنجکاوی و هیجان در کاربر نوجوان است. دختری ۱۷ ساله از دبیرستان دولتی چنین توضیح داد:

«... جمله هایی که می گن مثل بیایید هیجان و انگیزه؛ من خودم همیشه دنبال هیجانم مثلاً ارتفاع و... وقتی میگن باهیجان ترین چیز، میری لینکو میزنی و وارد لینک که میشی می بینی چیزای پرهیجانی هست.»

موارد یاد شده، برخی از عوامل پیچیده ساختاری سطح کلان بودند که از دیدگاه نوجوانان زمینه ساز مصرف پورنوگرافی است.

عوامل ساختاری سطح میانی

۱. ناکارآمدی مدارس در توانمندسازی جوانان در رسانه و آموزش سواد رسانه‌ای در حوزه آسیب‌های جنسی (۳۴ مورد)

یکی از عوامل تاثیر گذار ساختاری سطح میانی، ناکارآمدی مدارس در توانمند سازی نوجوانان برای استفاده درست از فضای مجازی و اینترنت است. برخی از زمینه‌های مهم عبارت‌اند از: نبود آموزش در حوزه سواد رسانه‌ای و آموزش در مورد آسیب‌های احتمالی فضای مجازی و در صورت وجود آموزش‌ها، ضعف کیفیت آموزش‌های جاری در مدارس و نبود مشاور معتمد و قابل اطمینان. از میان سایر عوامل تاثیرگذار به انتقال برخی اطلاعات توسط معلمان، تبادل فیلم و عکس در مدرسه، برخی محدودیت‌های شدید در مدارس و آوردن گوشی در برخی مدارس توسط دانش‌آموزان می‌توان اشاره کرد.

● ضعف آموزش و کیفیت آن در مورد سواد رسانه‌ای در مدارس (۱۹ مورد)

تعداد محدودی از دانش‌آموزان اظهار داشتند که هیچ نوع آموزشی در زمینه فضای مجازی و آسیب‌های آن از مدارس دریافت نکرده‌اند. زمانی که در مورد آموزش در مدارس سوال شد، پسری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ این چنین گفت:

«نه من که ۱۲ ساله دارم درس می‌خونم، تا حالا مدرسه صحبتی نکرده و هیچ نقشی هم نداشته.»

همچنین پسری ۱۸ ساله از همین منطقه نیز وقتی در مورد این آموزش‌ها سوال شد، گفت:

«به هیچ عنوان.»

وقتی در مورد نقش معلم در مقایسه با نقش والدین در آگاه‌سازی نوجوانان سوال شد، گفت:

«معلم‌ها که اصولاً خودشان در این باره دخالت نمی‌کنند.»

همچنین وقتی در مورد نقش مدرسه در اطلاع‌رسانی در مورد فضای مجازی و آسیب‌های آن سوال شد، پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ گفت:

«نه مدرسه هیچ کاری برای ما انجام نداده.»

وقتی سوال شد که آیا در مدرسه فردی وجود دارد که بتواند این آموزش‌ها را ارائه کند، گفت:

«نه کسی نیست. مثلاً به معلم داریم که خالی بندی زیاد می‌کنه و چیزای مهم رو بیشتر توضیح میده. البته ایشون آگه بخوان، تواناییشو دارن که انجام بدن - ولی تا به حال انجام نداده. چند بار ازش خواستیم که برامون توضیح بده و توضیح داده.»

وقتی مصاحبه‌گر در مورد معلم پرورشی در مدرسه سوال کرد، این گونه پاسخ داد:

«نه، ولی یک معلم داریم که زیاد درک و فهم درباره این جور چیزا نداره. بیشتر درباره زندگی و واقعیت‌های

زندگی صحبت می‌کنه و به حرفاش هیچ کس اهمیت نمیده.»

وقتی سوال شد آیا معلم‌ها در مورد مسائل جنسی نیز براتون صحبت می‌کنند، گفت:

«چرا. شده امسال معلم علومون توضیح داد. پارسال هم همین طور که جزو درسمون بود.»

به نظر می‌رسد که معلم‌ها مهارت طرح موضوعات فوق‌را ندارند و صحبت‌های آنها بیشتر حول مباحث

زیستی جنسی بوده و مباحث اجتماعی و روانی آن کمتر مورد بحث در مدارس قرار می‌گیرد. همچنین، معلم‌ها تمایلی به بحث در این حوزه ندارند.

وقتی در مورد میزان سواد رسانه‌ای در دانش‌آموزان و آموزش در مورد معایب و مزایای اینترنت و فضای مجازی سوال شد، پسری ۱۷ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۴ گفت:

«...کسی تا حالا نیومده این حرفو بزنه. فکر کنم یکی از مشکلات هم همین باشه. یا توی تلویزیون هم شاید گفته باشن، ولی نه نقد زیاد که هرکی دیده باشه و برخورد کرده باشه! استفاده کردن از اینترنت. خودم زیاد نه، استفاده از برنامه نه. بیشتر برنامه‌ای که خیلی بد بوده مته ویجت، همش ویجت بوده دیگه. فیلتر کردن، ولی نیومدن بگن که آقا این واسه چی فیلتر کردن؟ یا مثلا برنامه‌ای مث وایبرو اینا.. الان دیگه همه تو تلگرامن. هیچ کاریم نمیشه کرد. حالا این برنامه رو اگه فیلتر کنن، برنامه دیگه‌ای میاد. مدرسه هیچ آموزشی نداده. هیچی.»

علی رغم اینکه عده‌ای معتقد بودند آموزشی در مدارس در مورد رسانه دریافت نکرده‌اند، برخی دیگر از نوجوانان به طور محدود آموزش‌هایی دیده بودند، اما از نوع آموزش‌ها ناراضی بودند که در زمان مناسب و با کیفیت مناسب و توسط فرد مناسب ارائه نشده بود. به عنوان مثال، در پاسخ به اینکه آیا کسی در مدرسه در مورد رسانه و آسیب‌ها صحبت می‌کند، پسری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در مورد کیفیت پایین آموزش توسط معلم دینی گفت:

«فکر کنم اگه کسی هم بتونه انجام بده، معلم دینی هست که کاری هم انجام نداده برامون.»

در مورد متخصصانی که مدرسه دعوت می‌کند نیز اعتقاد بر این بود که برخی مفید هستند، ولی برخی با نوعی رویکرد قهری و تهاجمی در مورد موضوع صحبت می‌کنند که موجب می‌شود در دانش‌آموزان تاثیر پذیری مثبتی نداشته باشد. به عنوان مثال، پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ گفت:

«همون‌یه حاج آقای بوده که اول دبیرستان و سوم راهنمایی صحبت کرده. اینکه باعث تنوع طلبی میشه، بعد باعث میشه پدر به بچه خودش نظر داشته باشه و از اینجور چیزا. یه چیزه گنگیه، زیاد یادم نیست.»

وقتی مصاحبه‌گر پرسید آیا این صحبت‌ها تاثیر گذار بوده است، او پاسخ داد:

«نصیحتاش آره تاثیر داشته، منظورم اینه اگه چنین اتفاق‌هایی بیوفته، میتونه تاثیر زیادی داشته باشه. مثلا کسی که میاد. مثلا این حاج آقا اومد و خیلی خوب با ما صحبت کرد. مثلا یکی میاد با توپ پر میاد. اونو اصلا از سره لج هم شده بچه‌ها کار برعکس انجام میدن. پس تاثیر میزازه نحوه برخورد.»

بنابراین، سیستم آموزشی جاری از برخی سخنرانانی استفاده می‌کند که در مورد موضوع نوعی جبهه‌گیری می‌کنند و موجب عدم توجه دانش‌آموزان و نوعی تشویق بیشتر برای دنبال کردن چنین مضامینی می‌شوند.

وقتی در مورد کیفیت آموزش‌های جاری سوال شد، دختری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۵ در مورد تجربه خود در مدرسه که یکی از افراد نیروی انتظامی جهت آموزش آسیب‌های اینترنت و فضای مجازی آموزش‌هایی را ارائه می‌داد، چنین گفت:

«از نیروی انتظامی یه نفر اومد، ولی زیاد خوب صحبت نکرد. برای ما سرگرمی بود، فقط از درس فرار

کردیم، همین.»

یا وقتی سوال شد که آیا در مدرسه کسی را برای آموزش دعوت می کنند و به چه میزان مفید است، دختری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۱۳ چنین گفت:

«خیلی کم. توی دو سال تحصیلی شاید یک بار یکی آوردن اون هم معلم فیزیک ما می گفت رفته بودیم یک مدرسه دیگه و اونجا دیدیم یه آقایی در رابطه با این چیزها صحبت می کنه. ما هم تصمیم گرفتیم این کار را بکنیم.»

وقتی در مورد تاثیر سخنرانی ها سوال شد، گفت:

«بله، چند تا نکته را گفت که مثلا گوشیتونو تنها تو اتاق نبرید یا دوربین گوشیتون را بپوشونین که نتونه ازتون عکس بگیره و نکات دیگه را گفت.»

به نظر می رسد که بیشتر نکات آموزشی در حوزه امنیت سایبری بوده و کمتر محتوای جنسی نامتعارف جنسی به طور شفاف مورد بحث قرار گرفته است. برخی نوجوانان اعتقاد داشتند این صحبت ها خیلی تاثیر نداشته است. پسری ۱۸ ساله از مدرسه غیر انتقاعی منطقه ۴ گفت:

«تو مدرسه یه حرفایی میزنن... گاهی وقتا مدیرمون یه حرفایی میزنه.. ولی نه خیلی تاثیر نداشته ... نه اون طور.»

در کل، این آموزش ها منطبق با نیازهای دانش آموزان در این حوزه نبوده و توسط دانش آموزان با استقبال رو به رو نشده است. دختری ۱۸ ساله در مورد اینکه محتوای آموزشی چگونه باشد تا تاثیر مثبت داشته باشد، گفت:

«ما خیلی چیزایی که تو مدرسه بود را جدی نمی گرفتیم. شاید ماهی یه نفر را می آوردن صحبت کنه، اما آن قدر که ادبی و اینا صحبت می کردن و بازش نمی کردن، کسی گوش نمی داد. راجع به مضراتش اصلا صحبت نمیکنند که دقیقا بخوان بگن این اثرات منفی را داره. کسی جدی نمی گرفت و زیاد تاثیر نداشت.»

به نظر می رسد این آموزش ها جذاب نبوده و موجب اثرگذاری بر نوجوانان نشده است.

دانش آموزان انتظار داشتند اطلاعات در زمان مناسبی قبل از مواجهه نوجوانان با بلوغ برایشان باز می شد و درباره آسیب ها و مشکلات و تاثیرات فضای مجازی به طور شفاف با آنان صحبت می گردید. پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در مورد نبود آموزش ها در مدارس در سن مناسب این چنین گفت:

«در مدرسه باید از ابتدایی میومدن به بچه ها میگفتن که قبل از بلوغ این مسائل هست. قبلاش مثلا عادی میکردن که مثلا اینجوری هست و شما نباید برید سمتش. معاینش اینه، ضررهاش اینه. بچه ها قبل از بلوغ باید میدونستن که یهو وارده یه دنیای جدید نشن. مثلا ما از راهنمایی که او میدیم دبیرستان، اصلا دنیامون عوض شد.»

در مورد نبود آموزش در مدارس پسری ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه نیز این چنین گفت:

«فکر میکنم، چجوری بگم مثلا آموزش ندادن که از این کارا پیشگیری بشه. بعد این باعث شده که به نظر من این اتفاق شدید تر بشه؛ این اتفاقی که بچه ها برن سمت این چیزا.»

به نظر می رسد نبود اطلاعات قبل از مواجهه باعث تشدید تاثیرات منفی رویارویی با محتوای نامتعارف در فضای مجازی و آسیب های بیشتر در جوانان می شود. در واقع به اعتقاد آنها، این موضوعات باید در مدرسه

آموزش داده شود، چون والدین توانایی باز کردن این موضوعات را به تنهایی ندارند. پسری ۱۶ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۵ گفت:

«به نظر من باید این آگاهی ها را مدرسه ها به بچه ها بدن، چون پدر و مادرها نمی تونن خیلی باز اینها را به بچه هاشون بگن؛ ولی معلم و مدیر یا مشاور می تونه بگه. درحالی که مدرسه ما اینکار رو نمی کنه یعنی آموزش نمیده.»

بنابراین به اعتقاد دانش آموزان، ساختار آموزشی نیز خیلی نوجوانان را آماده ورود به فضای مجازی نکرده و آنها را در مورد آسیب های احتمالی مواجهه با پورنوگرافی و ارتباطات اینترنتی با جنس مخالف محافظت نمی کند. به اعتقاد دانش آموزان والدین مهارت لازم برای آموزش در مورد مسائل فوق را ندارند و این مسئولیت مهم بر عهده سیستم آموزشی است که باید انجام شود.

● ضعف مشاوره قابل اعتماد در مدارس (۸ مورد)

یکی از مسائل مطروحه، نبود مشاور قابل اعتماد در مدرسه است؛ به طوری که دانش آموزان ترجیح می دهند مسائل حساس خود را با او در میان نگذارند. در مورد معلم پرورشی، یا مدارس معلم پرورشی و مشاور ندارند و یا در صورتی که داشته باشند، زمان مربوط به فعالیت های پرورشی را به سایر دروس مانند ورزش اختصاص می دهند. پسر ۱۸ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴ در پاسخ به سوال اینکه آیا معلم پرورشی در مدرسه دارند، این چنین گفت:

«داریم، ولی همیشه زنگ پرورشی میریم ورزش میکنیم.»

در واقع يك نیاز پاسخ داده نشده توسط دانش آموزان در مدرسه وجود دارد که به آن توجه نمی شود و آن مشاوره در مدرسه است. پسر ۱۸ ساله دیگری از همین منطقه، در مدرسه دولتی گفت که کسی رو در مدرسه ندارند که تخصص داشته باشد و وقتی در مورد معلم پرورشی سوال شد، گفت:

«نه نداریم. پارسال بود که امسال قهر کرد و رفت.»

لذا حضور مشاور و معلم پرورشی به طور ثابت و فعال در مدارس گزارش نمی شود و اگر هم باشند، گویا وظیفه خود را در این حوزه بخوبی انجام نمی دهند. پسری ۱۶ ساله از مدرسه غیر انتفاعی منطقه ۵ در مورد مشاور مدرسه خود این چنین گفت:

مشاور داریم، ولی نمیدانم حرفها را بزنه. ولی من مدرسه قبلی که بودم، مربی پرورشی مون درباره این چیزا برامون حرف میزد.»

گویا بسته به مدرسه، وضعیت حضور مشاور و مربی پرورشی و کیفیت فعالیت آنها متفاوت است.

یکی از دانش آموزان پسر ۱۷ ساله از مدرسه دولتی منطقه ۴، در مورد نقش مدرسه در آموزش مسائل و آسیب های جنسی ناشی از فضای مجازی اعتقاد داشت که خود مسئولان مدرسه عمدا اغماض می کنند و خیلی به این مسائل توجه ندارند. او اعتقاد داشت مدارس این آموزش ها را مسئولیت خود نمی دانند. وقتی مصاحبه گر از او پرسید مدرسه چکار می تواند بکند، او پاسخ داد:

«مدرسه چون اصلا بهش مربوط نیست، هیچ کاری نمیتونه انجام بده. چون توی مدرسه بیشتر وقت ها

خودش این اتفاق ها میوفته و هیچی نمیگن.»

محقق از دانش آموز خواست تا بیشتر توضیح بدهد و پرسید که آیا منظورت این است که مسائل جنسی تو مدرسه اتفاق میوفته و کادر مدرسه متوجه میشن و کاری انجام نمیدن؟ و او توضیح داد:

«اصلا مدرسه کلا جنسی است. یه بار پدر من رو به خاطر اینکه کلمه اسگل رو گفتم، مدرسه خواسته بود و همون موقع جلوی پدر من دو نفر کارای جنسی داشتن انجام میدادن شوخی شوخی. مدرسه هم آگه ببینه فقط تذکر میده، ولی زیاد گیر نمیدن. ولی آگه اسم کسی بد در بره، بهش زیاد گیر میدن.»

برخی سختگیری های مدرسه نیز باعث می شود دانش آموزان کمتر مسائل خود را با مشاور در میان بگذارند. در دسترس نبودن مشاور در مدارس نیز یک عامل بود که ذکر شد. دختری ۱۸ ساله از مدرسه دولتی در مورد صحبت با مشاور مدرسه این گونه گفت:

«مشاور مدرسه را که ما اصلا نمی بینیم. بقیه هم هیچ حرفی نمی زنند. شاید به خاطر اینکه فکر می کنن صحبت در این مورد اصلا تاثیری ندارد.»

دختری ۱۶ ساله در مورد اینکه آیا تاکنون با مشاور مدرسه یا معلمی در مدرسه در مورد مسائل شخصی صحبت کرده، گفت:

«نه، نشده. منع می کنن. می گن کلا گوشه نباشه. معلم پرورشی هم نداریم. با معلم دینی مونم راحت نیستیم.» بنابراین اگر نوجوانان نیاز به دریافت خدمات مشاوره ای در موارد خاص مواجهه با آسیب های فضای مجازی داشته باشند، مدرسه چنین خدمات مشاوره ای را از نظر ساختاری پیش بینی نکرده است.

بحث و نتیجه گیری

این مقاله با هدف کشف دیدگاه های نوجوانان دختر و پسر دبیرستانی دوره اول در تهران از عوامل زمینه ساز مصرف محتویات جنسی نامتعارف در اینترنت و فضای مجازی در بین نوجوانان در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۵ با استفاده از ۵۴ مصاحبه عمقی انجام شد. این تحقیق کیفی، تحلیل محتوایی موضوعی از نوع استقرایی با رویکرد تفسیری است. بر اساس این مطالعه، عوامل مختلفی به طور پیچیده در تعامل با یکدیگر در سطوح مختلف ساختاری، خانوادگی و فردی در تسهیل گرایش به سمت محتویات جنسی در اینترنت توسط نوجوانان بر ساخته شده اند که در این مقاله به عوامل ساختاری سطح کلان و میانی پرداخته می شود.

بیشتر مطالعات پیشین به دنبال شناسایی عوامل علی و پیش بینی کننده سطح فردی و خانوادگی مصرف پورنوگرافی در بین نوجوانان و جوانان بوده و کمتر به عوامل ساختاری کلان و میانی توجه کرده اند. در مطالعات پیشین نشان داده شد که نوجوانان پسر، نوجوانانی که در مراحل بالاتر بلوغ هستند و افرادی که روابط خانودگی مخدوش و ضعیف دارند، بیشتر از پورنوگرافی استفاده می کنند (پیتر و والکنبرگ، ۲۰۱۶، شک و ما، ۲۰۱۶ و قوبدل حیدری، ۲۰۱۲). بیشتر مطالعات پیشین از نوع کمی بوده و کمتر مطالعات مکاشفه ای و کیفی به عوامل

1. Peter and Valkenburg

2. Shek & Ma

ساختاری کلان و میانی زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در بین نوجوانان پرداخته‌اند. از این جهت این مطالعه کاملاً نوآورانه است و خلا اطلاعاتی مهمی را در این حوزه پر می‌کند.

بر اساس بسیاری از نظریه‌های رفتاری، مجموعه‌ای از عوامل در سطوح مختلف بر رفتار موثر هستند. نظریه‌ای که اساس این پژوهش بود، «مدل نظری تاثیرپذیری افتراقی رسانه» است که در این مدل، غیر از عوامل وضعیتی (فردی)، عوامل مربوط به مراحل رشد و تکامل فرد و عوامل اجتماعی و محیطی بر مصرف فرد از رسانه تاثیر می‌گذارند (والکنبرگ و پیتر، ۲۰۱۳). این تاثیر مبادله‌ای و دو سویه است و استخراج استقرایی عوامل ساختاری و اجتماعی زمینه ساز مصرف رسانه - در این مطالعه، منظور پورنوگرافی در اینترنت است - در سطح کلان و میانی علاوه بر عوامل فردی و خانودگی، منطبق بر این دیدگاه نظری است.

از بین عوامل ساختاری سطح کلان و میانی، نوعی تضاد ارزشی در جامعه، ره‌اشدگی افسار گسیخته در جامعه در عین حال وجود محدودیت‌هایی در برخی حوزه‌ها، ناهماهنگی بین هجمه جنگ نرم در قالب فضای مجازی جذاب و مشوق برای دسترسی به محتوای جنسی نامتعارف و تلاش‌های ضعیف و منفعلانه رسانه ملی در جهت ارتقای سواد رسانه‌ای بخصوص در مورد محتوای نامتعارف اخلاقی، انتشار محتوای نامتعارف در اینترنت با اهداف سیاسی و در نهایت، ناکارآمدی سیستم‌های آموزشی مدارس در سطح میانی از جمله دلایل مهم گرایش به این محتویات در فضای مجازی در بین نوجوانان مطرح شد.

به نظر می‌رسد تاثیرات محیط اجتماعی با مصرف محتوای جنسی نامتعارف، تاثیراتی دو سویه و متقابل و رفت و برگشتی است؛ به طوری که باز شدن محیط، از سویی می‌تواند موجب گرایش به محتوای فوق شود و برعکس مصرف محتوای فوق نیز می‌تواند سبب باز شدن هنجارهای جنسی جامعه گردد. این یافته در راستای مدل‌ها و دیدگاه‌های نظری است که بر اثر مبادله‌ای رسانه تاکید دارند؛ به این ترتیب که عواقب و نتایج استفاده از رسانه، خود بر استفاده از رسانه تاثیر می‌گذارد و برعکس. این اثر متقابل و مبادله‌ای رسانه در «تئوری شناختی اجتماعی بندورا» نیز تاکید شده است (بندورا^۱، ۲۰۰۹). همچنین عادی شدن^۲ موضوعات جنسی با مواجهه پورنوگرافی توسط جوانان در مطالعات دیگر نیز نشان داده شده است (لوفگرن مارتسون و منسون^۳، ۲۰۱۰).

از سوی دیگر، محدودیت‌های هنجاری در جامعه و خانواده به طور همزمان موجب گرایش بیشتر نوجوانان به این محتوا می‌شود. ماهیت جذاب و نوآورانه و دسترسی آسان به فضای مجازی و محتوای فوق و ضعف فرهنگ سازی و برنامه‌های آموزشی در این حوزه در رسانه ملی، موجب دسترسی بیشتر نوجوانان به این محتوا می‌شود و در سطح میانی نیز مدارس و محیط‌های آموزشی از ارائه آموزش‌ها و مشاوره‌های مرتبط خود داری می‌کنند و این امر نیز به دسترسی بیشتر به این محتوا منجر می‌گردد.

علاوه بر عوامل ساختاری بالا، برخی تحولات ارزشی کلان در جامعه شامل نوع پوشش بانوان در جامعه،

1. Bandura

2. Normalisation

3. Lofgren-Martensson & Mansson

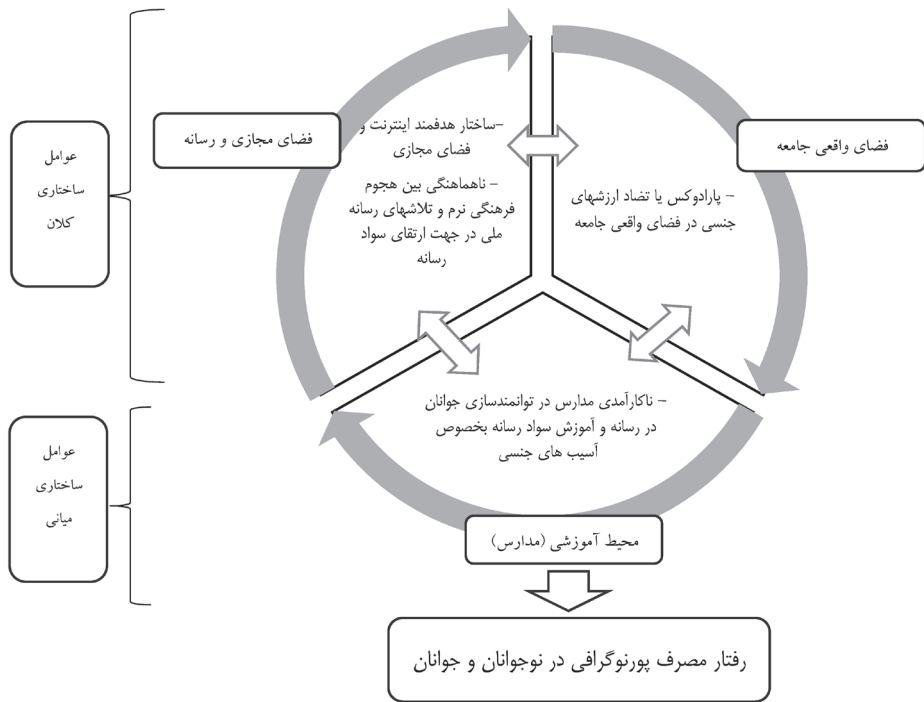
شیوع رفتارهای جنسی در بین همسالان و تغییر در ماهیت ازدواج نیز شرایط را برای گرایش به این محتویات افزایش می دهند. به نظر می رسد این عوامل در این جا به عنوان عوامل زمینه ساز گرایش به محتویات جنسی در اینترنت مطرح شده اند، در حالی که در جایی دیگر به عنوان تاثیرات مواجهه با محتویات جنسی در اینترنت بیان گردیده اند. به نظر می رسد این دو ارتباط تنگاتنگی با هم دارند و هر دو یکدیگر را تقویت می کنند. هم مواجهه موجب تغییر در نوع پوشش زنان، افزایش ارتباطات جنسی خارج ازدواج و کاهش ازدواج می شود و هم برعکس این عوامل خود باعث گرایش به محتویات جنسی می شود که این حاکی از اثرات مبادله ای رسانه است. این روند، تاثیر مبادله ای رسانه و جامعه را هم منعکس می کند که مطابق با نظریه تاثیر پذیری افتراقی رسانه است (والکنبرگ و پیتر، ۲۰۱۳).

به نظر می رسد نوجوانان در مورد نقش محدودیت ها در اجتماع و تاثیر آن بر گرایش به محتویات جنسی دچار نوعی سردرگمی و تردید بودند، زیرا از یک سو، این محدودیت ها را عاملی برای کنجکاوی بیشتر نوجوانان برای مسائل جنسی می دانستند و از سوی دیگر، باز شدن جامعه و تحولات مهم ارزشی در نوع پوشش، رفتار جنسی و ازدواج را عاملی برای گرایش فوق معرفی می کردند. علاوه بر تغییرات ارزشی فوق، همزمان محدودیت های هنجاری و مذهبی در جامعه نیز باعث ایجاد نوعی تضاد ارزشی در بین جوانان شده است و آن را مسئول گرایش به دسترسی به محتوای جنسی خارج عرف در اینترنت و فضای مجازی دانسته اند. این می تواند نشانه نوعی حالت بینابینی در ارزش های جنسی در جامعه و یا حالتی گذار باشد که همزمان بودن محدودیت و نگرش های و رفتارهای رهایی بخش جنسی در جامعه موجب ایجاد نوعی سردرگمی در علل و راهکارها شده است؛ چنان که حدود يك سوم دختران دانشجو در تهران در مورد هنجار جنسی دچار ابهام بوده اند (خلیج آبادی فراهانی^۱، کلند^۲، ۲۰۱۵) که می تواند این یافته را تا حدودی تبیین نماید.

علاوه بر عامل ساختاری فوق در فضای واقعی جامعه، ماهیت جذاب محتوای ارائه شده در ساختار فضای مجازی و اینترنت، از يك سو و جاماندن رسانه های رسمی و ملی از اطلاع رسانی و ارتقای سواد رسانه ای در بین نوجوانان و جوانان، از سوی دیگر عاملی زمینه ساز در سطح کلان است. بنابراین تحولات وضعیت فضای واقعی و هنجارهای جنسی در آن و همچنین عرضه محتوای جذاب و هدفمند در فضای مجازی در حوزه موضوعات جنسی بخشی از عوامل ساختاری زمینه ساز استفاده از پورنوگرافی در بین جوانان و نوجوانان است. به نظر می رسد محرك های محیطی هم در فضای واقعی و هم در فضای مجازی موجب تاثیرات شناختی، عاطفی و هیجانی در نوجوانان و تشویق آنها به جستجوی بیشتر در زمینه پورنوگرافی و تاثیر بر رفتارهای جنسی آنها می گردد (خلیج آبادی فراهانی، زاده محمدی، ۱۳۹۸ و خلیج آبادی فراهانی، ۱۳۹۸)

1. Khalajabadi Farahani

2. Cleland

شکل ۱: عوامل ساختاری سطح کلان و میانی مصرف محتوای جنسی نامتعارف در بین نوجوانان

در سطح میانی، مدارس با انکار موضوع و ضعف در آموزش و عدم ارائه مشاوره زمینه ساز مصرف پورنوگرافی در بین جوانان و بروز آسیب های مرتبط می شوند. ناکارآمدی مدارس در آموزش موضوعات مربوط به استفاده صحیح از اینترنت و فضای مجازی و سواد رسانه ای، نبود مشاوره صحیح و قابل اطمینان و پایین بودن کیفیت آموزش ها به طور تکرار شونده توسط نوجوانان به عنوان یکی از عوامل زمینه ساز گرایش نوجوانان به این محتویات بر شمرده شده است. مطالعات قبلی نیز نشان داده اند که آموزش سواد رسانه ای در مورد پورنوگرافی، تاثیرات نگرشی و قصد رفتاری در نوجوانان در حوزه مصرف پورنوگرافی خواهد داشت (روتمن^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

این تحقیق نوعی سردرگمی، تضاد و ابهام در دیدگاه و تفاسیر نوجوانان از جنبه های مختلف دسترسی به محتویات جنسی و تاثیرات آن را نشان می داد. به نظر می رسد در برابر این پدیده جدید، یعنی مواجهه گسترده همگانی با محتویات جنسی یا هرزه نگاری جنسی در اینترنت، نوعی دستپاچگی در همه اقشار، در رویارویی با آن اتفاق افتاده است؛ به طوری که رفتار نوجوانان، والدین و مسئولان مدارس حاکی از گاهی انکار و گاهی شتاب زدگی، از هم گسیختگی و اضطراب در مواجهه با این پدیده نوظهور است. نوجوانان در اظهار نظرات

خود گاه محدود بودن در جامعه و خانواده را و گاه آزاد بودن بیش از حد را مسئول گرایش به این محتویات می دانستند که این محدودیت و بسته بودن هم در مورد جامعه و هم خانواده و هم فرد صادق بود. به نظر می رسد این موضوع از پیچیدگی زیادی برخوردار است و به علت نبودن ماهیت آن، فرد، خانواده و مدرسه هنوز موضع گیری مشخصی نداشته و جایگاه خود را در مواجهه با این محتویات پیدا نکرده اند و در حال بازاندیشی مداوم هستند.

این پژوهش دارای برخی محدودیت ها و مشکلات در روند اجرای کار میدانی بود. به دلیل حساسیت موضوع، زمان قابل توجهی (حدود شش ماه) برای کسب مجوزهای لازم از اداره آموزش و پرورش استان تهران و موافقت مدیران مدارس صرف شد که کار میدانی را زمان بر و با دشواری همراه ساخت. همچنین، پس از کسب مجوز، تنها مدت زمان محدودی جهت انجام کار میدانی در مدارس اختصاص داده شد که به علت همزمانی با آزمون های پایان ترم و عدم همکاری برخی مدارس به دلیل کمبود وقت برای سال های آخر دبیرستان، کار میدانی با سختی همراه شد. همین امر موجب گردید که امکان بازخورد سریع محقق و مجری طرح به مصاحبه گران به علت حجم کار در یک هفته وجود نداشته باشد. همچنین امکان انجام تحلیل همزمان با جمع آوری داده ها نبود که این یک راهبرد ترجیحی در مطالعات کیفی است. لذا فرصت اصلاح مصاحبه ها در طول کار میدانی وجود نداشت.

بدیهی است که این نتایج می تواند در سیاستگذاری اجتماعی در دو حوزه فرهنگ سازی در فضایی حقیقی و فضای مجازی و آموزش سواد رسانه ای در مدارس کاربرد داشته باشد. سیاستگذاران و برنامه ریزان سطح کلان جامعه لازم است با بازنمایی انگیزه ها و اهداف تولیدکنندگان محتوای جنسی نامتعارف در اینترنت و فضای مجازی و تأثیرات زیستی، روانی و اجتماعی این رفتار، در بین نوجوانان و جوانان فرهنگ سازی کنند و آموزش هایی مناسب برای حفظ نسل جوان در رسانه های مختلف ملی و همچنین مدارس و سایر مراکز آموزشی ارائه نمایند. نظارت بر محتوای فضای مجازی و ایمن سازی آن نیز از جمله اقداماتی است که در کنار فرهنگ سازی و آموزش ضروری می باشد.

منابع

- خلیج آبادی فراهانی، فریده. (۱۳۹۸). «مواجهه با محتوای خارج عرف جنسی (پورنوگرافی) در اینترنت و فضای مجازی و تاثیر آن بر رفتار جنسی و روابط بین فردی نوجوانان در تهران». خانواده پژوهی. ۱۵(۱)، صص ۱۲۷-۱۵۳.
- خلیج آبادی فراهانی، فریده و علی زاده محمدی. (۱۳۹۸). «مواجهه با پورنوگرافی در اینترنت و تاثیرات روانشناختی بر نوجوانان در شهر تهران؛ یک مطالعه کیفی». رسانه و فرهنگ (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی). ۹(۲)، صص ۵۵-۹۰.
- رزاقی، رضا. (۱۳۹۰). «ارزیابی سلامت جنسی نوجوانان تحت مراقبت شبانه روزی و اثربخشی برنامه جامع آموزشی جنسی (تربیت جنسی) بر دانش، نگرش و خود پنداره جنسی». پایان نامه دکترای تخصصی، روان شناسی عمومی، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- رضوی فرد، بهزاد؛ رباط جزئی، محمد تقیو عمرانی، گلسا. (۱۳۹۲). «چالش سلامت جنسی نوجوانان جدا شده از خانه». فصلنامه رفاه اجتماعی. ۴۸، صص ۷۳-۹۲.
- سعودی، حمید و بهروان، حسن. (۱۳۹۶). «تبیین جامعه شناختی عوامل مرتبط با عضویت، بازدید و ماندگاری کاربران در گروه های اینترنتی غیر اخلاقی». نشریه رسانه و فرهنگ. سال ۷ (۱)، صص ۱۲۳-۱۴۶.
- فصیح رامندی، منصوره. (۱۳۹۸). «ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی در فضای مجازی». فصلنامه اخلاق زیستی. ۳۴، صص ۸۱-۹۳.
- مرآتی، علیرضا؛ خمیس آبادی، مرضیه و هاشمی زاده، وجیهه. (۱۳۹۱). «بررسی آسیب های حضور در محیط مجازی برای دختران». نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. https://www.civilica.com/Paper-NOPADID01-NOPADID01_060.html
- Ahmadabadi, Z., Panaghi, L., Madanipour, A., Sedaghat A., Tira, M., Kamrava, s., & Gh., M. (2015). "Cultural Scripts, Reasons for having sex and regret: A Study of Male and Female University Students". *Sexuality & Culture*. doi:10.1007/s12119-015-9277-2.
- Bandura, A. (2009). "Social cognitive theory or mass communication". In J. Bryant & M. B. Oliver (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (pp. 94-124). New York: Routledge
- Ghavidel-Heydari, M., Kazemi, Y., & Nickmanesh, Z. (2012). "Predictors of Adolescents' Pornography: Level of Sexual Behavior and Family Environment". *Journal of Family and Reproductive Health*, 6(4), 165-168.
- Hallfors, D., Waller, M., Ford, C., Halpern, C., Brodish, P., & Iritani, B. (2004). "Adolescent depression and suicide risk: association with sex and drug behaviour". *American Journal of Preventive Medicine*, 27(3), 224-231.
- Hedayati Moghaddam, MR., Eftekharzadeh Mashhadi, I., Fathimoghadam, F., & Pourafzali, SJ. (2015). "Sexual and Reproductive Behaviors among Undergraduate

- University Students in Mashahd, a City in Northeast of Iran**". *J Reprod Infertil*, 16(1), 43-48.
- Huston, A., Wartella, E., & Donnerstein, E. (1998). **"Measuring the effects of sexual content in the media: a report to the Kaiser Family Foundation"**. Retrieved from Menlo Park, CA: Available at: www.kff.org/entmedia/loader.cfm?url=/commonspot/
 - Khalajabadi Farahani, F., Akhondi, M., Azin, A., & Shirzad, M. (2014). **"HIV Risk-perception and sexual risk-taking behaviors among male college-students in Tehran"**. Avicenna Research Institute (Unpublished Report) (In press).
 - Khalajabadi Farahani, F. (2008). **"Sexual Norms, Attitude and Conduct among female college students in Tehran"**. PhD Thesis, London School of Hygiene and Tropical Medicine. Retrieved from: <http://researchonline.lshtm.ac.uk/68۲۳۸۷/>
 - Khalajabadi Farahani, F., & Cleland, J. (2015). **"Perceived norms of premarital heterosexual relationships and sexuality among female college students in Tehran"**. *Culture, Health & Sexuality*, 1-18. doi:10.1080/13691058.2014.990515
 - Khalajabadi-Farahani, F. (2020). **"Adolescents and Young People's Sexual and Reproductive Health in Iran: A Conceptual Review"**. *Journal of Sex Research*, 57(1), 1-38. doi:10.1080.00224499.2020.1768203/
 - Kosunen, E., Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., & Laippala, P. (2003). **"Risk-taking sexual behaviour and self-reported depression in middle adolescence— a school-based survey"**. *Child Care Health Dev.*, 29, 337-344.
 - Lofgren-Martensson, L., & Mansson S.A. (2010). **"Lust, Love, and Life: A Qualitative Study of Sweden Adolescents' Perceptions and Experiences with Pornography"**. *Journal of Sex Research*, 47(6), 568-579.
 - **Materials in Chinese Adolescents in Hong Kong**. *Journal of Pediatric Adolescent Gynecology*, 29, 12-29.
 - Miller, M. (2002). **"Teenagers and internet safety"**. Retrieved from: GIAC Security Essentials Certification (GSEC) <https://www.giac.org/paper/gsec/2081/teenagers-internet-safety/103566>
 - Mohammadi, M. R., Mohammad, K., Khalajabadi Farahani, F., & et.al. (2006). **"Reproductive knowledge, attitude and behaviour of adolescent males in Tehran"**. *International Family Planning Perspective*, 32, 35-44.
 - Orr, D., Beiter, M., & Ingersoll, G. (1991). **"Premature sexual activity as an indicator of psychosocial risk"**. *Pediatrics*, 87, 141-147.
 - Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). **Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research**. *ANNUAL REVIEW OF SEX RESEARCH SPECIAL ISSUE*, 509-531.

- Roberts, D. (2000). **“Media and youth: access, exposure, and privatization”**. *Adolesc Health*, 27 (2 suppl), 8-14.
- Rothman, E. F., Daley, N., & Alder, J. (2020). **“A Pornography Literacy Program for Adolescents”**. *Public Health Practice*, 110(2). doi:10.2105/AJPH.2019.305468
- Shek, D. T. L., & Ma, C. M. S. (2016). **A Six-Year Longitudinal Study of Consumption of Pornographic**.
- Steele, J., & Brown, J. (1995). **“Adolescent room culture - studying media in the context of everyday life”**. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 551-576. doi:10.1007/BF01537056.
- Taci, C. L. (2001). **Developing an Interment attitude scale for high school student**. London.: Black Coach press
- Tsitsika, A., Critselis, E., Kormas, G., Konstantoulaki, E., Constantopoulos, A., & Kafetzis, D. (2009). **“Adolescent Pornographic Internet Site Use: A Multivariate Regression Analysis of the Predictive Factors of Use and Psychosocial Implications”**. *CyberPsychology & Behavior*, 2(5). <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0346>
- Vakilian, K., Mousavi, S. A., & Keramat, A. (2014). **“Estimation of sexual behavior in the 18-24”**. 7-28.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2013). **“The differential Suceptibility to media effect models”**. *Journal of Communication*, 63(2), 221-243.

